

Percepcija odgojne mjere Pojačana briga i nadzor od strane maloljetnika

Svetina, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:467640>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-13**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Studij socijalne pedagogije

Borongajska cesta 83f

Diplomski rad

Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika

Josipa Svetina

Zagreb, svibanj, 2016.

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Studij socijalne pedagogije

Borongajska cesta 83f

Diplomski rad

Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika

Josipa Svetina

Mentor:

Doc.dr.sc. Neven Ricijaš

Zagreb, svibanj, 2016.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Josipa Svetina

Zagreb, svibanj, 2016.

SAŽETAK

Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika.

Studentica: Josipa Svetina

Mentor: doc.dr.sc. Neven Ricijaš

Program/modul: Socijalna pedagogija/Odrasli počinitelji kaznenih djela

Temeljni cilj ovoga rada je istražiti percepciju odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika koji izvršavaju ovu odgojnu mjeru, dok su specifični ciljevi vezani uz istraživanje eventualnih razlika u percepciji s obzirom na neka osobna i kriminološki relevantna obilježja, kao što su: razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora s obzirom na voditelja odgojne mjere (djelatnik centra ili vanjski suradnik, pomagačke ili nepomaćke struke), dob počinjenja kaznenog djela zbog kojeg je izrečena pojačana briga i nadzor, kao i dob počinjenja prvog kaznenog djela, intenzitet delinkventnog ponašanja koji je mjeran kroz dvije varijable: počinjenje ranijih kaznenih djela i broj ranijih kaznenih djela, broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora, duljinu trajanja odgojne mjere, te ranije intervencije centra za socijalnu skrb.

Ovaj diplomski rad je dio znanstveno-istraživačkog projekta pod nazivom „Provođenje odgojne mjere pojačane brige i nadzora u Hrvatskoj: perspektiva mladih i voditelja mjere“ koji se provodio od 2012.-2014. godine na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, a čiji je voditelj bio doc.dr.sc. Neven Ricijaš. Nositelj istraživanja bio je Ured UNICEF-a u Hrvatskoj.

Istraživanje je provedeno s 194 maloljetnika (182 M i 12 Ž) te 141 voditelja mjere (43 djelatnika centra i 98 vanjskih suradnika) u 28 hrvatskih gradova. U okviru istraživanja predstavljenog ovim radom korišten je Upitnik percepcije odgojne mjere-verzija za maloljetnike (UPOM-MLT). Upitnik se sastoji od 16 čestica, a verzijom za maloljetnike ispituje se maloljetnikova percepcija s obzirom na to kako je odgojna mjera pojačane brige i nadzora djelovala na njegovo ponašanje, školovanje/zaposlenje, odnos s vršnjacima i na njegove roditelje. Anketni upitnici bili su anonimni, ali šifrirani tajnim kodom koji je poznat samo istraživačima.

Rezultati ukazuju na općenito pozitivnu percepciju odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika. Najveći postotak mladih ističe pozitivnu percepciju odnosa voditelja i roditelja/skrbnika (77.7%), ali i aktivno sudjelovanje roditelja (61.7%). Međutim, 24% mladih se neslaže s tvrdnjom da otkako se provodi PBIN više paze s kim se druže što može biti potencijalni rizični čimbenik kriminalnog povrata, te skoro 30% mladih ne smatra da im je odgojna mjera pomogla da se bolje nose sa svojim emocijama, što ukazuje na to da mladi percipiraju emocije i ponašanja kao dva odvojena aspekta. Najveća ekstremnost u odgovorima primjećena je u tvrdnjama koje se odnose na voditelje mjere i roditelje/skrbnike poput „*Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere*“, „*Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere*“. Kada govorimo o razlikama u percepciji s obzirom na kriminološka obilježja, značajne razlike ($p < .050$) pokazale su se s obzirom na dob kada je izrečena pojačana briga i nadzor, broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena, broj ranije počinjenih kaznenih djela, voditelja mjere te trajanje odgojne mjere u trenutku provođenja istraživanja, dok razlike nisu pronađene s obzirom na ranije počinjena kaznena djela, dob počinjenja prvog kaznenog djela te ranije intervencije centra za socijalnu skrb.

Ključne riječi: percepcija, pojačana briga i nadzor, kriminološka obilježja

ABSTRACT

Juvenile's perception of educational measure Intensified care and supervision

Student: Josipa Svetina

Supervisor: Assist. Prof. Neven Ricijaš, PhD

The program/module: Social pedagogy/Adult criminal offenders

The main aim of this paper is to explore the perception of educational measure intensified care and supervision of juvenile who undergoing this educational measure and identify possible differences in perception with regard to the different personal and relevant criminological characteristics. Specific objectives are to explore the differences in the perception of the educational measure intensified care and supervision with respect to intensified care and supervision leader (professionals working in social welfare centers or their part-time associates), age committing the crime for which this educational measure is pronounced, age of committing the first penalty, the intensity of delinquent behavior which is measured by two variables: the commission of previous offenses and the number of previous offenses, the number of offences for which was pronounced to intensified care and supervision, the length of educational measure, and early family interventions by social welfare centre.

This thesis is part of a scientific research project entitled „Conducting Intensified Care and Supervision (ICS) in Croatia: Perspectives of Juvenile Offenders and ICS Measure Leaders“ which ran from 2012-2014 at Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, whose head was PhD. Neven Ricijaš. Starting rank research was UNICEF Office in Croatia.

The study involved 194 minors (182 males and 12 females) and 141 ICS leaders (43 professionals working in social welfare centre, and 98 part-time associates) from 28 Croatian cities. As part of the research presented in this paper was Questionnaire of educational measure perception-juvenile version (UPOM-MLT). The questionnaire consists of 16 items, and version for juveniles examines their perception regard to how the educational measure acted on his behavior, education/employment, relationship with parents and peers. Questionnaires were anonymous.

The results indicate generally positive perception of the ICS. The highest percentage of juveniles highlights the positive perception of relationship with ICS leaders, and parents/caregivers (77.7%), but also the active participation of parents (61.7%). However, 24% of young people do not agree with the statement that since implemented ICS more careful with whom they hang out which might be potential risk factor for reoffend, and almost 30% of juveniles do not consider their ICS helped to better cope with their emotions as indicates that largest extremity of the responses observed in the statements relating to the ICS leaders and parents/caregivers such as „I am acting in accordance with the instructions of my ICS leader“, „My parents/caregivers have a good opinion of my ICS leader“. Talking about the differences in perception with respect to criminological characteristics, significant differences ($p < .050$) have proven to be due to the age when ICS is pronounced, the number of offences for which juvenile was imposed, the number of previously committed crimes, ICS leader, and duration of ICS at the time of the research, while no significant differences were found with regard to the previously committed crimes, age of committing the first offense, and early intervention of social welfare centre.

Key words: perception, intensified care and supervision, criminological characteristics

Sadržaj

1. UVOD	7
2. ZAKONSKI OKVIR ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR.....	9
3. OBILJEŽJA MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA IZ KONCEPTA RIZIČNIH I ZAŠTITNIH ČIMBENIKA	14
3.1. Ključni rizični i zaštitini čimbenici	16
3.2. Klasifikacija maloljetnih počinitelja kaznenih djela s obzirom na dob manifestiranja neprihvatljivih oblika ponašanja	19
3.3. Kriminogeni rizik i klasifikacija maloljetnika s obzirom na kriminogeni rizik	23
3.3.1. Osobine ličnosti i način razmišljanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela.....	24
3.3.2. Obiteljske prilike maloljetnih počinitelja kaznenih djela	26
3.3.3. Odnos maloljetnika s vršnjacima.....	27
3.3.4. Intenzitet rizičnih čimbenika kod maloljetnika	28
4. TRETMAN MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA	30
4.1. Obilježja izvaninstitucionalnog tretmana.....	30
4.2. Uspješan tretman	31
4.3. Voditelj mjere	33
4.4. Odnos voditelja s maloljetnicima i njihovim roditeljima ili skrbnicima	36
5. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	39
5.1. Ciljevi istraživanja	39
5.2. Istraživačka pitanja	39
6. METODOLOGIJA	40
6.1. Uzorak sudionika	40
6.1.1. Uzorak maloljetnih počinitelja kaznenih djela.....	41
6.1.2. Uzorak voditelja mjere	42
7. INSTRUMENTARIJ	43
8. POSTUPAK PROVEDBE ISTRAŽIVANJA	45
9. NAČIN OBRADE PODATAKA.....	46
10. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	47
10.1. Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora među mladima	47
10.2. Razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora s obzirom na kriminološka obilježja mladih	52
10.2.1. Dob kada je izrečena pojačana briga i nadzor	52
10.2.2. Broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena pojačana briga i nadzor.	54

10.2.3. Ranije počinjena kaznena djela	56
10.2.4. Dob počinjenja prvog kaznenog djela	57
10.2.5. Broj ranije počinjenih kaznenih djela.....	59
10.2.6. Ranije intervencije centra za socijalnu skrb	61
10.3. Razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora s obzirom na voditelja mjere i duljinu trajanja mjere	63
11. RASPRAVA REZULTATA	68
12. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA.....	74
13. ZAKLJUČAK.....	75
14. LITERATURA	77
Prilog 1: Anketni upitnik za istraživanje	86

1. UVOD

Ideja o tretmanu kao alternativni institucionalnim mjerama ima svoje začetak u Engleskoj gdje je stvorena probacija čiji koncept počiva na vođenju klijenta od strane odgovorne osobe i suda u zajednici klijenta.

Osim u Engleskoj, probacija se počela razvijati i na američkom tlu krajem 19. stoljeća kada sudac Tacher izriče nadzor maloljetnicima s delinkventnim ponašanjem, a za voditelja postavlja službenika mjesne policije. Prvi slučaj probacije gdje se pojavljuje voditelj kao vanjski suradnik je slučaj iz 1841. godine kada je obučar John Augustus odlučio preuzeti nadzor nad osobom optuženom zbog pijanstva i tu praksu nastavio primjenjivati kroz idućih 18 godina nakon čega se 1869. godine osniva prva služba koja predlaže nadzor nad određenim maloljetnikom (Kovačić, 2004). Iz probacije koja se razvija na svjetskoj razini, u Hrvatskoj se razvija odgojna mjera pojačane brige i nadzora i danas ima gotovo jednostoljetnu tradiciju. Njezin početak datira iz 1918. godine odredbom bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o „kažnjavanju mladeži“ u kojoj je sadržana odgojna mjera „otpuštanja na pokušavanje“ (Singer, 1998; prema Ricijaš i sur., 2014). Iako su se nazivi pojačane brige i nadzora mijenjali kroz povijest, ona se oduvijek provodila u zajednici te prilagođavala potrebama i dobi maloljetnika.

Odgojna mjera pojačane brige i nadzora jedna je od osam odgojnih mjera koje su propisane Zakonom o sudovima za mladež (NN, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15) koji predstavlja temeljni pravni dokument u Hrvatskoj kada se radi o delinkventnom ponašanju mladih te definira odredbe sudova, kazneni postupak i izvršenje odgojne mjere. Mjera je namijenjena maloljetnicima kojima za pravilan razvoj ličnosti roditeljski ili skrbnički nadzor nije dovoljan, već je potrebno poduzeti trajnije mjere kojima se želi utjecati na rizične čimbenike i jačati zaštitne na svim razinama maloljetnikovog okruženja.

Ricijaš (2006) definira odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora kao oblik maloljetničke probacije jer se radi o izvaninstitucionalnom tretmanu počinitelja kaznenog djela kojeg nije potrebno izdvajati iz njegove socijalne sredine već se postavljanjem uvjeta na slobodu i pružanjem pomoći maloljetniku može ostvariti kaznenopravna svrha, a na istom tragu je i Žakman-Ban (1994) koja pojačanu brigu i nadzor definira kao osuvremenjenu i našim

uvjetima prilagođenu varijantu probacije. Poldrugač i Žižak (1987) ističu individualnost i širok spektar mogućnosti provođenja odgojnih sadržaja i postupaka te raznovrsnost uvjeta za provođenje pojačane brige i nadzora.

Osim što se može promatrati kao svojevrsna probacija za maloljetnike, zbog svog izvaninstitucionalnog karaktera te mogućnosti provođenja u prirodnim uvjetima i okruženju pojačana briga i nadzor je i alternativna sankcija.

S obzirom na iskustvo u provođenju odgojne mjere pojačane brige i nadzora kao vanjske suradnice i pozitivno mišljenje o odgojnoj mjeri pojavio se interes za ispitivanje maloljetničke percepcije na širem uzorku maloljetnika. S osobnog aspekta odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora ne promatram kao sankciju već odličnu priliku maloljetnicima s delinkventnim ponašanjem kroz koju mogu naučiti različite vještine potrebne za daljnji život, međutim ako većina maloljetnika ne razmišlja pozitivno o ovoj odgojnoj mjeri to zasigurno otežava uspješno provođenje. Osim percepcije, ovim radom žele se prikazati suvremena istraživanja u području maloljetničke delinkvencije kroz holističku perspektivu područja maloljetničke delinkvencije kako bismo što bolje razumjeli uzroke i posljedice maloljetnikovog ponašanja u svrhu uspješnosti tretmana, ali i promoviranje ove teme. Također, u Hrvatskoj kao i ostatku regije nedostaje sustavnih istraživanja po pitanju ove odgojne mjere stoga je jedan od motiva za provođenje ovog istraživanja i pisanje rada pridonošenje znanstveno-istraživačkom području odgojne mjere pojačane brige i nadzora te maloljetničkoj delinkvenciji.

U ovom radu kroz teorijski dio obraditi će se više područja iz maloljetničke delinkvencije. Prvo područje je zakonski okvir pojačane brige i nadzora s obzirom da je kazneno-pravna sankcija te je njen okvir propisan zakonom. Nakon zakonskog dijela obradit će se šire područje maloljetničke delinkvencije, definirati rizični i zaštitni čimbenici, klasificirati maloljetni počinitelji kaznenih djela s obzirom na dob uz prikaz recentnih istraživanja iz tog područja te prikazati određivanje kriminogenog rizika s psihosocijalnog aspekta koji obuhvaća osobnost maloljetnika, odnose u obitelji, odnose s vršnjacima te brojne druge čimbenike kao i istraživanja iz navedenih područja, sve u svrhu stvaranja holističkog prikaza maloljetničke delinkvencije kako bi se i odgojna mjera pojačane brige i nadzora, ali i percepcija maloljetnika o istoj promatrala kroz tu prizmu te lakše shvaćala.

2. ZAKONSKI OKVIR ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR

Odgojna mjera pojačane brige i nadzora jedna je od osam odgojnih mjera koje se mogu izreći maloljetnom počinitelju za počinjenje kaznenog djela, a propisane su Zakonom o sudovima za mladež (NN, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15 u daljnjem tekstu ZSM). S obzirom na širu paletu odgojnih mjera koje se mogu izreći maloljetnoj osobi, dolazimo do pitanja po kojim kriterijima sudac izriče odgovarajuću odgojnu mjeru?

U članku 8. ZSM-a dolazimo do odgovora na pitanje. Sud prilikom izbora odgojne mjere kao maloljetničke sankcije kumulativno uzima u obzir maloljetnikovu dob, psihofizičku razvijenost i osobine, težinu i narav počinjenog djela, pobude iz kojih i okolnosti u kojima je djelo počinio, ponašanje nakon počinjenog djela, je li (ako je to mogao) pokušao spriječiti nastupanje štetne posljedice ili nastojao popraviti počinjenu štetu, odnos prema oštećeniku i žrtvi, njegove osobne i obiteljske prilike te prijašnja kažnjavanja. U ovom diplomskom radu bit će pobliže opisana samo odgojna mjera pojačane brige i nadzora, a također koristit će se pojam „maloljetnik“ koji se odnosi i na muške i na ženske počinitelje, kao i na one koji su punoljetni, ali im je sukladno odredbama ZSM-a suđeno prema odredbama za maloljetnike.

Navedena mjera izriče se kada za maloljetnikov odgoj i razvoj treba poduzeti trajnije mjere uz odgovarajući stručni nadzor i pomoć, a nije potrebno maloljetnikovo izdvajanje iz njegove životne sredine, što je čini alternativnom sankcijom koja se može izreći svim kategorijama maloljetnika koje hrvatski zakon svrstava u 3 skupine: (1) mlađi maloljetnik (od 14. do 16. godine života), (2) stariji maloljetnik (od 16. do 18. godine života) i mlađi punoljetnik (od 18. do 21. godine života) (ZSM; prema Ricijaš i sur., 2014). Stručna osoba određena od strane suda, u svrhu pomoći i nadzora koordinira suradnju s maloljetnikom, njegovim roditeljima ili skrbnicima, tijelima socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, liječnicima i drugim stručnjacima i utječe na maloljetnikove rizične čimbenike (čl. 11., st. 2. ZSM-a). Iz navedenog se može zaključiti kako je ova odgojna mjera namijenjena počiniteljima u nižem do umjerenom kriminogenom riziku (Ricijaš, 2012a; prema Ricijaš i sur., 2014) kojima nije potrebno izdvajanje iz okoline kako bi se postigao cilj intervencije, kao i utjecaj na pozitivne promjene u psihosocijalnom funkcioniranju maloljetnika i/ili kako bi se djelovalo na budući recidivizam, međutim za to je potrebno određeno vrijeme, stoga je ZSM-om uređeno da pojačana briga i nadzor može trajati od šest mjeseci do dvije godine (čl. 7., st. 2. ZSM-a i čl. 11., st. 2. ZSM-a).

Trajanje ove odgojne mjere je individualno i izriče se tijekom provođenja, a uz pojačanu brigu i nadzor mogu se izreći i posebne obveze (čl. 11., st. 5. ZSM-a) ili upućivanje u disciplinski centar (čl. 13., st. 6. ZSM-a). Također, Ricijaš i sur. (2014) simbolički dijele mogućnost izricanja pojedinačne brige i nadzora kao glavne i sporedne sankcije – ovisno o sankciji koja se izriče uz nju. Kada se izrekne uz neku težu sankciju, primjerice pridržaj izricanja maloljetničkog zatvora, onda je PBIN moguće promatrati kao svojevrsnu „sporednu“ sankciju, pri čemu se smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom naknadnog izricanja može počinitelja odvratiti od recidiva (čl. 28. ZSM-a), čime se ujedno nastoji ostvariti i temeljna svrha odgojnih mjera.

Temeljna svrha ogleda se kroz pružanje zaštite, brige i pomoći te nadzora i osiguravanja opće i stručne naobrazbe kako bi se utjecalo na maloljetnikov odgoj, razvoj ličnosti i jačanje njegove odgovornosti s ciljem suzdržavanja od recidiva (čl. 6., ZSM-a). Kako bi se ostvarila, u proces provođenja pojačane brige i nadzora potrebno je uključiti i roditelje ili skrbnike maloljetnika jer oni imaju veliki utjecaj na maloljetnikov odgoj, razvoj ličnosti, obrazovanje i odgovornost. Suradnja roditelja ili skrbnika sa stručnom osobom uređena je zakonom, odnosno sud prilikom izricanja pojačane brige i nadzora maloljetniku, roditeljima ili skrbnicima daje posebne upute i obvezuje ih da u svemu surađuju sa stručnom osobom (čl. 11., st. 3. ZSM-a). U protivnom, stručna osoba izvještava državnog odvjetnika o nesuradnji (čl. 11., st. 6. ZSM-a). Uključivanjem roditelja želi se potaknuti pozitivna promjena u obiteljskoj dinamici, pospješiti odnos između roditelja i djeteta, a jednako tako želi se osigurati poticajna i prosocijalna okolina u kojoj maloljetnik živi, a koja ima utjecaj na njegov recidivizam te potaknuti aktivnije roditeljstvo.

Osim ZSM-a, provođenje pojačane brige i nadzora uređeno je i Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN 133/12, u daljnjem tekstu ZISIM) i Pravilnikom o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu (NN 141/11 i 21/12, u daljnjem tekstu Pravilnik).

Provođenje pojačane brige i nadzora počinje kada sud za mladež dostavi odluku o ovoj odgojnoj mjeri nadležnom centru za socijalnu skrb, u roku osam dana od pravomoćnosti

odluke (čl. 9., st. 1. ZISIM-a). Potom je centar za socijalnu skrb dužan poduzeti sve potrebne radnje za osiguravanje početka provedbe odgojne mjere bez odgode, međutim u slučaju odgode zbog nejavljanja maloljetnika i roditelja zakonom je propisano postupanje ovisno o razlogu nejavljanja (čl. 12. ZISIM-a). Centar je također dužan odrediti stručnog suradnika koji će izvršavati odgojnu mjeru u roku od 15 dana od zaprimanja izvršne odluke suda za mladež. Voditelj mjere može biti stručni djelatnik centra ili vanjski suradnik (čl. 16. ZISIM-a u vezi s čl. 35. ZISIM-a), dok su kompetencije voditelja definirane Pravilnikom. Prilikom određivanja vanjskog suradnika, centar izabire osobu za koju smatra da će u najvećoj mjeri odgojno utjecati na maloljetnika i njegov pravilan razvoj sukladno osobinama maloljetnika, obiteljskim prilikama maloljetnika, obrazovanju i drugim okolnostima (čl. 36., st. 2. Pravilnika). Drugim riječima, centar bira osobu za koju smatra da će s maloljetnikom i roditeljima izgraditi pozitivan profesionalni odnos kako bi imao što veći utjecaj na maloljetnika i pozitivan transfer u tom odnosu, a jednako tako i utjecaj na poticanje aktivnijeg roditeljstva u svrhu ispunjavanja cilja intervencije.

Prije svega, voditelj mjere može, i trebao bi, biti socijalni pedagog, psiholog ili socijalni radnik, a za maloljetnika s invaliditetom edukacijski rehabilitator (čl. 33., st. 6. Pravilnika). Iznimno, voditelji mogu biti i drugi stručnjaci iz područja društvenih te odgojnih znanosti (pedagozi, učitelji, kineziolozi) koji imaju završene minimalne standarde edukacija za rad s mladima i iskustvo u radu s obiteljima u poremećajima u ponašanju (čl. 6., st. 3. Pravilnika).

Kada govorimo o nadzoru provođenja odgojne mjere, sud i državno odvjetništvo provode kontinuirani nadzor na dva načina. Prvi način se odnosi na izvještaje koje centar podnosi sudu svaka tri mjeseca koji se temelje na mjesečnim izvještajima voditelja mjere (čl. 16. ZISIM-a u vezi s čl. 35. ZISIM-a). Drugi način su kontrolna ročišta koja se održavaju na sudu gdje stručni suradnik suda poduzima mjere za sazivanje kontrolnih ročišta u suradnji s voditeljem mjere i centrom (čl. 12., st. 1., Pravilnika). Ovakvim nadzorom postiže se veća razina ozbiljnosti izvaninstitucionalne mjere, a jednako tako kontinuiranim praćenjem maloljetnika od strane i centra i suda omogućuje se preciznije određivanje duljine trajanja pojačane brige i nadzora, odnosno individualizirani pristup.

Individualno se pristupa i prilikom izrade pojedinačnog programa postupanja prema kojem se provode sve maloljetničke sankcije. Program se prilagođava procijenjenim kriminogenim

rizičnim čimbenicima vezanim uz osobnost maloljetnika i njegovu okolinu (čl. 7. ZISIM-a), odnosno program se temelji na analizi osobnosti i ponašanja maloljetnika te uvidu u: obiteljsku situaciju, školovanje, način provođenja slobodnog vremena, životne vještine, interese i navike maloljetnika i posebne potrebe maloljetnika pomoću kojih se definiraju ciljevi programa, utvrđuju se problemi, potrebe i područja djelovanja programa. Programom su definirani izvršitelji te rokovi u kojima će se planirano izvršiti (čl. 13. ZISIM-a), međutim odgojna mjera pojačane brige i nadzora može se sudskom odlukom ranije završiti ili zamijeniti drugom odgojnom mjerom, ukoliko se dokaže njena nesvrhovitost u smislu odgojnog utjecaja (čl. 18. ZSM-a).

Kroz prikaz zakonskog okvira pojačane brige i nadzora vidimo kako je ova odgojna mjera vrlo strukturirana po pitanju izricanja i izvršavanja te zahtjeva međusobnu suradnju različitih profila stručnjaka, ali i individualizirani pristup i suradnju stručnog osoblja s maloljetnikom i njegovom okolinom u svrhu ispunjavanja cilja intervencije, odnosno smanjenja recidiva i uspješne resocijalizacije maloljetnika u društvo.

Osobno, odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora smatram odličnom prilikom za maloljetnog počinitelja kaznenog djela zbog svog individualiziranog i tretmanskog karaktera. Prilikom izricanja sud uzima u obzir i osobnost i ponašanje maloljetnika, a pojedinačni program postupanja se naknadno izrađuje kao i odlučivanje o trajanju same mjere, iz čega možemo vidjeti jedan humanistički pristup te zaključiti kako je kaznenom sustavu puno više stalo do maloljetnikove resocijalizacije u društvo, negoli do njegovog kažnjavanja za počinjeno kazneno djelo. Također, odgojna mjera nije usmjerena isključivo prema maloljetnicima već i prema njihovim roditeljima ili skrbnicima, u njihovom prirodnom okruženju, što je po mom mišljenju vrlo bitno jer i maloljetnici i roditelji u kontroliranim uvjetima uče i prakticiraju nova ponašanja koja bitno pridonose pozitivnoj promjeni obiteljske dinamike.

Kao zamjerku bih istaknula zakonom propisane mogućnosti za odabir voditelja mjere. Iako je Pravilnikom (čl. 3., st. 6.) predviđeno da voditelji mjere mogu biti i drugi stručnjaci iz područja društvenih i odgojnih znanosti, s naglaskom na minimalnoj edukaciji za rad sa mladima, smatram da bi voditelji (i djelatnici centra i vanjski suradnici) ove mjere trebali biti prvenstveno socijalni pedagozi te psiholozi i socijalni radnici. Međutim, kroz uzorak voditelja odgojne mjere i rezultate istraživanja Ricijaša i suradnika, (2014) vidimo kako među vanjskim

voditeljima ima i stručnjaka iz područja tehničkih znanosti kao što su diplomirani inženjeri strojarstva ili iz područja drugih društvenih znanosti kao što su diplomirani novinari ili kriminalisti, a samo njih 22% ima završene dodatne edukacije za rad sa mladima što nikako ne pridonosi kvaliteti provođenja pojačane brige i nadzora. U prilog tome govori i činjenica kako su voditelji navodili klasične pedagoške metode u svom radu poput savjetovanja, usmjeravanja, vođenja, kontrole/nadzora, pomoći u učenju i slično, dok specifične tehnike rada s nedobrovoljnim korisnicima nisu bile spomenute. Dakle, možemo zaključiti kako se u praksi odredba Pravilnika o edukaciji voditelja nedovoljno poštuje što vodi do negativnih posljedica kao što su simplificiranje samog provođenja odgojne mjere, ali i smanjeni utjecaj na kriminalni povrat korisnika.

Upravo kako bi se negativne posljedice izbjegle, smatram da su stručnjaci pomažućih profesija poput socijalnih pedagoga, socijalnih radnika i psihologa bolji izbor za voditelje mjere jer su kroz svoje fakultetsko obrazovanje najbolje pripremljeni za rad s maloljetnicima s poremećajima u ponašanju kao i s onima koji su počinili kazneno djelo. Jednako tako, rezultati istraživanja Ricijaša i suradnika ukazuju na činjenicu kako je 44% djelatnika centara pomažućih profesija i 36% vanjskih suradnika pomažućih profesija završilo neke dodatne edukacije iz čega možemo zaključiti o njihovoj većoj razini motivacije za rad, ali i kompetentnijem pristupu koji doprinosi korisniku, ali i statusu odgojne mjere pojačane brige i nadzora.

3. OBILJEŽJA MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA IZ KONCEPTA RIZIČNIH I ZAŠTITNIH ČIMBENIKA

Kroz zakonski okvir odgojne mjere pojačane brige i nadzora uočili smo kako je navedena odgojna mjera namijenjena određenoj populaciji maloljetnih počinitelja kaznenih djela koja se može, između ostaloga, promatrati i prema rizičnim čimbenicima kao i razini rizičnosti za ponovno počinjenje kaznenih djela. Koncept kriminogenih rizičnih i zaštitnih čimbenika prisutan je u području kriminologije, a time i maloljetničke delinkvencije od kraja 20. stoljeća i razvija se sve do danas.

Rizične čimbenike možemo definirati kao varijable koje su povezane s početkom činjenja kaznenih djela te s ponovnim činjenjem, ali nisu samostalno i neposredno uzrok činjenja kaznenih djela ili prekršaja (Mohan, 2014; prema Ward i Beech, 2015). U kontekstu maloljetničke delinkvencije, rizični čimbenici mogu biti individualni i okolinski (škola, vršnjaci, obitelj, zajednica), a povećavaju vjerojatnost za manifestiranje problema u ponašanju te počinjenje kaznenih djela ili prekršaja (Jenson, 2010; vander Put i sur., 2011).

Individualni čimbenici rizika obuhvaćaju biološka i psihološka obilježja te ponašanje pojedinca (Reilly, 2012). Primjerice, porođajne komplikacije koje mogu utjecati na biološki razvoj mozga pojedinca (Shrader, 2001), niža razina inteligencije, antisocijalni stavovi, hiperaktivnost, niska školska postignuća, agresivnost, depresivnost, impulzivnost, temperament i slabije socijalno procesiranje (Losel, Bliesener i Bender, 2007; Murray i Farrington, 2010). Okolinski čimbenici rizika su obilježja okoline koja okružuje pojedinca, prvenstveno struktura i odnosi u obitelji te utjecaj vršnjaka (Reilly, 2012), ali i šira okolina koja utječe na činjenje kaznenih djela ili prekršaja. Neki od identificiranih okolinskih rizičnih čimbenika su: slaba obiteljska komunikacija i povezanost, konzumiranje alkohola i droga u obitelji, nizak socioekonomski status, slaba povezanost s vršnjacima ili druženje s antisocijalnim vršnjacima, te niska povezanost sa zajednicom (Murray i Farrington, 2010; Wong, Slotboom i Bijleveld, 2010; Harder, Knorth i Kalverboer, 2015). Individualni i okolinski čimbenici međusobno se ne isključuju već imaju kumulativan utjecaj na delinkventno ponašanje maloljetnika, primjerice niža razina inteligencije, antisocijalni stavovi te nizak socioekonomski status mogu kumulativno djelovati na počinjenje kaznenog djela krađe od

strane maloljetnika kao i agresivnost, impulzivnost te konzumiranje opojnih sredstava na probleme ovisnosti maloljetnika.

Međutim, maloljetnik može počiniti kazneno djelo pod utjecajem samo jednog rizičnog čimbenika, stoga je potrebno naglasiti kako veći broj rizičnih čimbenika zastupljenih kod određenog maloljetnika ne korelira nužno s povećanim činjenjem kaznenih djela ili prekršaja (Andrews i Bonta, 2010; Bliesener, Beelmann i Stemmler, 2011), već korelira s intenzitetom utjecaja koji određeni rizični čimbenik ima na maloljetnika. Intenzitet djelovanja je moguće kategorizirati u tri kategorije: (1) niski, (2) srednji i (3) visoki gdje rizični čimbenik niskog intenziteta ima relativno niže djelovanje na manifestaciju rizičnog ponašanja za razliku od čimbenika umjerenog ili visokog intenziteta.

Kada govorimo o mogućnosti intervencije na individualne i okolinske rizične čimbenike, govorimo o podjeli na statičke i dinamičke rizične čimbenike koji se razlikuju prema mogućnosti njihove promjene tijekom vremena.

Statički rizični čimbenici nisu podložni promjeni tijekom vremena kao ni utjecaju intervencije, ali su prediktivni za ponovno činjenje kaznenih djela (McKinley, James i Grace, 2013). Rana dob počinjenja prvog kaznenog djela, spol i povijest korištenja opojnih sredstava i alkohola su jedni od najprediktivnijih statičkih rizičnih čimbenika za ponovno počinjenje kaznenog djela (Mulder i sur., 2010). S druge strane, dinamički čimbenici rizika definiraju se kao biološke i psihološke karakteristike pojedinca koje su podložne promjeni putem intervencije tijekom određenog vremena (Hanson, 2009; Lofthouse i sur., 2014). Drugi naziv za dinamičke rizične čimbenike je „kriminalne potrebe“, a promjenom kriminalnih potreba mijenja se i vjerojatnost za recidivizam (Andrews i Bonta, 2010), odnosno dinamički rizični čimbenici podložni su promjeni kroz tretman, oni su aktualni i na njima se temelji intervencija. Neki od identificiranih dinamičkih rizičnih čimbenika su: socijalni utjecaji, poteškoće u samoregulaciji kao i u seksualnoj samokontroli, antisocijalni stavovi te manjak empatije (Russel i Darjee, 2013; prema Ward i Beech, 2015).

Navedeni rizični čimbenici mogu biti kategorizirani na razne načine ovisno o istraživaču, međutim jedno je uvijek isto - potrebno ih je promatrati istodobno kroz sva tri aspekta u svrhu razumijevanja načina na koji djeluju na pojedinca kako bi se pravilnom intervencijom djelovalo na prevenciju recidivizma kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela, što je ujedno i

zakonska svrha odgojne mjere. Ako za primjer uzmemo impulzivnost, primarno je promatramo kroz aspekt individualnih i okolinskih čimbenika, dakle impulzivnost je individualni čimbenik jer je vezana uz ponašanje maloljetnika. Također, impulzivnost ima mogućnost promjene putem intervencije, maloljetnik uči tehnike kako kontrolirati svoju impulzivnost stoga je impulzivnost dinamički rizični čimbenik. Razinu i intenzitet impulzivnosti kao rizičnog čimbenika teško je odrediti bez primjene instrumenata za procjenu kriminogenog rizika, međutim ako je impulzivnost bila jedan od glavnih čimbenika za činjenje kaznenog djela ili prekršaja, ona zasigurno ima visok intenzitet.

3.1. Ključni rizični i zaštitni čimbenici

Kao što je već spomenuto u ovom radu, postoje razne kategorizacije rizičnih čimbenika u kontekstu kriminologije i maloljetničke delinkvencije, međutim jedna od najpoznatijih kategorizacija rizičnih čimbenika je ona Andrews i Bonta pod nazivom „Osam centralnih rizičnih čimbenika“ u sklopu koje se izdvaja „Velika četvorka rizičnih čimbenika“. Navedena podjela nastala je na temelju raznih empirijskih istraživanja, a razvija se sve do danas.

„Velika četvorka rizičnih čimbenika“ su definirana područja rizika koja predstavljaju ključne varijable koje su prediktivne i uzročne u analizi antisocijalnog ponašanja pojedinca (Andrews i Bonta, 2010). Drugim riječima, pretpostavlja se da (1) povijest činjenja kaznenih djela i prekršaja te (2) obrazac osobnosti i (3) način razmišljanja koji podržavaju prijestupničko ponašanje kao i (4) veze i odnosi s osobama prijestupničkog ponašanja imaju veći stupanj korelacije s činjenjem kaznenih djela i prekršaja (kako kod odraslih počinitelja, tako i kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela i prekršaja) od ostala četiri rizična čimbenika, što je ujedno i razlog njihovog naglašavanja. „Osam centralnih rizičnih čimbenika“ prema Andrews i Bonti (2010), na navedena četiri dodaju još četiri koja su u visokoj korelaciji s intenzitetom delinkventnog ponašanja, a promatrajući ih i kroz kriminogene potrebe, to su:

- **Povijest činjenja kaznenih djela ili prekršaja**

Odnosi se na razna i brojna činjenja kaznenih djela i prekršaja. Najveći naglasak se stavlja na delinkventno ponašanje u djetinjstvu, veliki broj prijašnjih osuda te na

kršenje pravila prilikom uvjetnog otpusta. Ovo je statički rizični čimbenik koji je nepromjenjiv, međutim intervencije treba usmjeriti prema razvoju prosocijalnog ponašanja u visokorizičnim situacijama.

- Obrazac osobnosti koja podržava prijestupničko ponašanje

Odnosi se na impulzivne pojedince sklone avanturama i uzbuđenju, agresivne i hostile pojedince s manjkom empatije za druge. Intervencije bi trebalo usmjeriti prema jačanju vještina samokontrole, upravljanja bijesom te rješavanja problema.

- Način razmišljanja koji podržava prijestupničko ponašanje

Pojedinci imaju stavove, uvjerenja, vrijednosti i racionalizacije koje podržavaju činjenje kaznenih djela te negativne stavove prema kazneno pravnom sustavu. Intervencije bi trebalo usmjeriti prema prepoznavanju rizičnog načina razmišljanja i izgradnji alternativnog i manje rizičnog načina razmišljanja.

- Veze i odnosi s osobama prijestupničkog ponašanja

Odnosi se na povezivanje s pojedincima koji čine kaznena djela i izoliranje od prosocijalnih pojedinaca. Kroz intervencije treba poticati druženje s osobama prosocijalnih stavova i vrijednosti te utjecati na smanjivanje povezanosti s pojedincima koji čine kaznena djela.

- Obiteljski odnosi

Rizični čimbenici odnose se na slabu povezanost između roditelja i djeteta s neutralnim ili antisocijalnim očekivanjima i neadekvatan nadzor. Intervencije treba usmjeriti prema smanjenju konflikta u obitelji, jačanju povezanosti između roditelja i djeteta te poticanju nadzora.

- Škola i posao

Rizični čimbenici odnose se na nisku razinu školskog/radnog uspjeha kao i zadovoljstva školom/poslom. Intervencije treba usmjeriti prema poticanju dobrog uspjeha i zadovoljstva.

- Slobodno vrijeme i rekreacija

Rizični čimbenik je niska razina uključenosti u i zadovoljstva od aktivnog i prosocijalnog provođenja slobodnog vremena. Intervencijama treba potaknuti uključivanje u strukturirane aktivnosti za provođenje slobodnog vremena

- Konzumiranje sredstava ovisnosti

Odnosi se na konzumiranje alkohola i droga u prošlosti i sada. Trenutno konzumiranje predstavlja veću razinu rizika. Intervencije treba usmjeriti na reduciranje konzumacije i potenciranje stavova koji podržavaju redukciju.

S druge strane, zaštitni čimbenici definiraju se kao čimbenici koji smanjuju vjerojatnost uključivanja pojedinca u antisocijalna ponašanja, a mogu biti manifestirani na individualnoj i okolinskoj razini koja uključuje obitelj, vršnjake, školu i širu zajednicu, jednako kao i rizični čimbenici (van der Put i sur., 2011; Resnik, 2000). Ako na rizične čimbenike gledamo kao na jedan pol kontinuuma, suprotni pol istog kontinuuma zauzimaju zaštitni čimbenici. Rizični i zaštitni čimbenici su u interakciji, odnosno ako nisu manifestirani rizični čimbenici nema potrebe ni za manifestacijom zaštitnih čimbenika (Smokowski i sur., 2004). Drugim riječima, kod pojedinca su zastupljeni i rizični i zaštitni čimbenici koji su u negativnoj korelaciji; što je više zaštitnih čimbenika, manja je vjerojatnost uključivanja u činjenje kaznenih djela ili prekršaja ili je niži intenzitet činjenja i obrnuto.

S druge strane, zaštitni čimbenici mogu biti zastupljeni i bez prisutnih rizičnih čimbenika te imaju neposredan utjecaj na reduciranje poremećaja u ponašanju (van der Put i sur., 2011). Neki od identificiranih zaštitnih čimbenika su: povezanost sa školom (Sprott, Jenkins i Doob, 2000), prosocijalni vršnjaci, razvijene socio-kognitivne vještine i pozitivni obiteljski odnosi (Simoës, Matos i Batista-Foguet, 2008; van der Put i sur., 2011).

Kada govorimo o rizičnim i zaštitnim čimbenicima maloljetnih počinitelja kaznenih djela, govorimo o dva pola kontinuuma. Kako bi se intervencijom pravilno utjecalo na smanjenje rizičnih ponašanja ili recidivizma potrebno je napraviti dobru procjenu rizičnih i zaštitnih čimbenika, te sukladno procjeni prilagoditi ciljeve intervencije kao i pristup prema maloljetniku.

3.2.Klasifikacija maloljetnih počinitelja kaznenih djela s obzirom na dob manifestiranja neprihvatljivih oblika ponašanja

U kontekstu maloljetničke delinkvencije bitno je definirati rizične čimbenike koji su povezani s činjenjem kaznenih djela, ali jednako tako i početak činjenja kaznenih djela koji može ukazivati na biopsihosocijalno funkcioniranje maloljetnika te zahtjevnost intervencije. Jedni od najpoznatijih pristupa u definiranju početka činjenja kaznenih djela opisani su kroz Moffitinu teoriju kontinuirane i adolescentne delinkvencije, odnosno kroz Pattersonovu teoriju prisile.

Moffit i Patterson dijele maloljetne počinitelje kaznenih djela ili prekršaja u dvije skupine; one s ranijim i one s kasnijim početkom. Prema Moffit (1993; Moffit i sur. 2002), tijekom djetetovog razvoja, kroz interakciju neuropsiholoških problema s nepovoljnim obilježjima okoline stvara se patološka osobnost djeteta koje se uključuje u antisocijalna ponašanja tijekom svake životne faze, odnosno na taj način Moffit definira kontinuiranu delinkvenciju (maloljetnike s ranijim početkom činjenja kaznenih djela ili prekršaja, eng. *Life-course-persistent*). Navedeni neuropsihološki deficiti vrlo često se oblikuju u maternici ili prilikom ranog postnatalnog perioda, a remete normalan razvoj verbalnih i izvršnih funkcija mozga, stoga dječaci s verbalnim deficitima iskazuju ozbiljne probleme u ponašanju kao što su hiperaktivnost, deficit pažnje, deficit verbalnih vještina i pamćenja, dok oni s deficitom izvršnih funkcija imaju poteškoća s usmjeravanjem pažnje i impulzivnošću koje su povezane s antisocijalnim ponašanjem (Moffit, 1990; prema Vrselja, 2010).

Potrebno je naglasiti kako sama prisutnost neuropsiholoških deficita ne utječe na javljanje antisocijalnog ponašanja, već interakcija deficita i nepovoljne okoline, što potvrđuju i rezultati istraživanja koje su proveli Turner, Hartman i Bishop (2007) na 513 petnaestogodišnjaka, gdje je između ostaloga utvrđeno kako su neuropsihološki deficiti i nepovoljna obilježja obitelji prediktivna za kontinuiranu delinkvenciju samo u nepovoljnoj okolini. Kada govorimo o rasi, neuropsihološki deficiti u interakciji s nepovoljnom zajednicom pokazali su se najmanje prediktivnima za bijelu rasu, međutim treba uzeti u obzir da je nepovoljna zajednica kod bijelaca često povoljnija nego ona drugih rasa (što je zapravo društveno uvjetovani fenomen).

S druge strane, prema Pattersonu i suradnicima (1992; prema Smith i sur., 2014) rano delinkventno ponašanje (eng. *early starters*) određeno je interakcijom djetetovih osobina i njegovih roditelja, gdje roditelji na nepravilan način osnažuju agresivno (ili ekscesivno) ponašanje djeteta kroz tzv. mehanizam prisile koji se odvija ciklički, a završava „pobjedom“ djeteta ili roditelja, odnosno udovoljavanjem zahtjeva jednog ili drugog. Odrastanjem djeteta naučeni obrazac povezivanja s roditeljima prenosi na širu okolinu, školu i vršnjake gdje vrlo često doživljava odbacivanje od nerizičnih vršnjaka zbog nerazvijenih socijalnih vještina, kao i školski neuspjeh što vodi povezivanju s rizičnim vršnjacima i smanjenom adekvatnom nadzoru od strane roditelja (Šincek i Ajduković, 2012). Pattersonovu postavku potvrđuje istraživanje Smitha i suradnika (2014) koje je provedeno na uzorku od 731 majke i djeteta do dvije godine koji sudjeluju u „Programu prehrane za žene, dojenčad i djecu“, a procijenjeni su rizičnima za buduće probleme u ponašanju djeteta po pitanju obiteljskih čimbenika. Rezultati ukazuju na relativno čvrstu poveznicu između prisilnih interakcija djeteta i roditelja koje vode agresivnom i opozicijskom ponašanju djeteta, a jednako tako istraživanjem je utvrđeno da su prisilne interakcije između djeteta i roditelja do druge godine života prediktivne za opozicijsko i agresivno ponašanje djeteta u školi, kao i za razvoj poremećaja ophođenja što rezultira odbacivanjem djeteta od strane prosocijalnih vršnjaka.

Možemo zaključiti kako i Moffit i Patterson manifestaciju ranog delinkventnog ponašanja pripisuju neadekvatnoj obiteljskoj sredini, odnosno dinamičkom okolinskom rizičnom čimbeniku, pri čemu Moffit stavlja naglasak na interakciju neadekvatne obiteljske sredine s neuropsihološkim deficitima koji su statički individualni rizični čimbenici kao bitno obilježje kontinuirane delinkvencije. Također, oboje se slažu da je rani početak delinkventnog ponašanja prediktivan za nastavak takvog ponašanja i u odrasloj dobi. Na univerzalnost činjenica ukazuju i rezultati istraživanja koje su proveli Souverein i suradnici (2015) na uzorku od 395 prijestupnika između 12 i 25 godina iz 8 različitih ustanova za institucionalni tretman u južnoj Africi, gdje je uočena korelacija između neadekvatne obiteljske sredine i pripadanju bandama s ranim početkom činjenja kaznenih djela ili prekršaja. Također, rezultati ukazuju na povezanost težine kaznenog djela počinjenih od strane maloljetnika s njihovom viktimizacijom, obiteljskim kriminalitetom, motivacijom u izvršavanju školskih obaveza i školskim uspjehom te zlostavljanjem u školi.

Kada govorimo o maloljetnicima s kasnijim početkom činenja kaznenih djela, prema Moffit (1993) govorimo o području adolescentne delinkvencije (eng. *adolescence limited*) u kojem maloljetnici zbog interakcije jaza zrelosti i vršnjačkog pritiska počinju oponašati antisocijalna ponašanja kako bi ostvarili određene ciljeve. Jaz zrelosti javlja se u adolescenciji prilikom ulaska u srednjoškolsko razdoblje gdje se zbližavaju s grupom starijih maloljetnika koji su pronašli delinkventne načine nošenja s jazom zrelosti. Drugim riječima, maloljetnici s kasnijim početkom činenja kaznenih djela uočavaju kako maloljetnici s kontinuirano delinkventnim ponašanjem nemaju problema s jazom zrelosti, relativno su slobodni od roditeljskog nadzora i stvaraju svoja vlastita pravila te ih počinju oponašati (Moffit, 2006; prema Vrselja, 2010). Mnogi maloljetnici s početkom delinkventnog ponašanja u adolescenciji, nakon adolescentnog razdoblja prestaju s delinkventnim ponašanjem, međutim mali broj njih nastavlja s delinkventnim ponašanjem jer su „uhvaćeni u zamke“ (eng. *snares*) kao što su ovisnost, maloljetnička trudnoća i/ili prekinuti proces obrazovanja te nastavljaju s činjenjem kaznenih djela ili prekršaja kao odrasli (Moffit, 1993). Longitudinalno istraživanje koje su proveli McGee i suradnici (2015) na uzorku od 3173 sudionika s manifestiranim antisocijalnim ponašanjem od 5. do 21. godine života potvrđuje Moffitinu teoriju o zamkama. U razdoblju adolescencije, antisocijalno ponašanje iskazivalo je 10.7% muških i 9.3% ženskih sudionika, a sudionici koji su iskusili značajno višu razinu nezaposlenosti, ovisnosti, a posebice života u nepovoljnoj okolini, silovanja i nazočnosti na sudu nastavili su se ponašati antisocijalno i u dvadesetim godinama života.

S druge strane, maloljetnici s kasnijim pojavljivanjem delinkventnog ponašanja (eng. *late starters*) prema Pattersonu (1992; prema Šincek, 2007) odlikuju se po tome što prvenstveno ne ovise toliko o mehanizmu prisile, a s delinkventnim ponašanjem počinju tek od sredine adolescencije. Njihove socijalne vještine su donekle razvijene, kao i roditeljske vještine njihovih roditelja, što relativno osigurava djetinjstvo bez manifestacije problematičnog ponašanja. Kada govorimo o vršnjacima, ova skupina maloljetnika nije odbačena od prosocijalnih maloljetnika, već njihova delinkvencija proizlazi iz druženja s antisocijalnim vršnjacima koje se pripisuje smanjenju roditeljskog nadzora zbog određenih stresora poput razvoda braka, smrti roditelja i slično (Patterson i sur., 1992; prema Vrselja, 2010), a njihovo delinkventno ponašanje prestaje u kasnim dvadesetim godinama (Patterson, DeBaryshe i Ramsey, 1990). Međutim rezultati istraživanja koje su proveli Laird i suradnici (2001) na

uzorku od 585 obitelji uključenih u projekt „Child Development“ ukazuju na činjenicu da je za kasnije pojavljivanje delinkventnog ponašanja značajno sporadično odbacivanje od prosocijalnih vršnjaka u osnovnoj školi, što nije u skladu s Pattersonovom postavkom o neodbačenosti od strane prosocijalnih vršnjaka, te druženje s antisocijalnim vršnjacima u doba rane adolescencije. U istraživanju se značajnijom za kasnije delinkventno ponašanje pokazala varijabla odbacivanje od strane prosocijalnih vršnjaka.

Dok Moffitova smatra da su maloljetnici koji delinkventno ponašanje iskazuju u adolescenciji sličniji nerizičnim maloljetnicima, Patterson s druge strane naglašava sličnost maloljetnika s kasnijim početkom činjenja kaznenih djela s maloljetnicima s ranijim početkom činjenja kaznenih djela, što čini razliku između dva navedena pristupa (Šincek i Ajduković, 2012). Također, kada govorimo o ozbiljnosti kaznenih djela maloljetnika, prema Pattersonovim postavkama, nema razlike u ozbiljnosti počinjenih kaznenih djela između maloljetnika s ranim i kasnim početkom, jer maloljetnici s kasnim početkom kroz druženje s onima s ranim početkom stječu širok spektar neprihvatljivog ponašanja, dok Moffitova naglašava kako kaznena djela maloljetnika s adolescentnim delinkventnim ponašanjem ne uključuju žrtve u tolikoj mjeri, za razliku od kaznenih djela kontinuirano delinkventnih maloljetnika (Vrselja, 2010).

Dakle, mogli bismo zaključiti kako se Moffit i Patterson slažu u činjenici da kasni početak činjenja kaznenih djela pripisuju vršnjacima, odnosno druženju s antisocijalnim vršnjacima. Zanimljiva je činjenica da Moffitova uspoređuje maloljetnike s adolescentnim delinkventnim ponašanjem s nisko rizičnim maloljetnicima, dok su istovremeno u kategoriji adolescentne delinkvencije maloljetnici koji su „uhvaćeni u zamke“, a zapravo su sličniji visoko rizičnim maloljetnicima, stoga dolazimo do pitanja zar ne bismo trebali maloljetnike koji su „uhvaćeni u zamke“ izdvojiti u novu kategoriju?

S druge strane, Patterson ne razlikuje neprihvatljiva ponašanja maloljetnika s kasnim početkom od ponašanja maloljetnika s ranim početkom, međutim ako za primjer uzmemo problem ovisnosti o heroinu kao neprihvatljivo ponašanje svojstveno maloljetnicima s ranim početkom ono vrlo često uključuje kaznena djela poput krađe, prostitucije i slično, a jednako tako je vrlo teško izlječivo, dolazimo do pitanja zar će maloljetnik prestati biti ovisan o heroinu nakon adolescencije? Hoće li prestati s krađom ili prostitucijom kao izvorom prihoda

za heroin? Postoji mogućnost da određeni broj maloljetnika hoće, međutim možemo pretpostaviti da velika većina neće, jer ovisnost ima kroničan i recidivirajući karakter te je nerijetko cjeloživotna.

3.3. Kriminogeni rizik i klasifikacija maloljetnika s obzirom na kriminogeni rizik

Kada govorimo o vjerojatnosti pojedinca za ponovno počinjenje kaznenog djela, zapravo govorimo o kriminogenom riziku (Hoge, 2002). Kriminogeni rizik možemo promatrati kao rezultat „jednadžbe“ rizičnih čimbenika i zaštitnih čimbenika maloljetnika te njegove prijemчивosti za tretman, a određuje se pomoću instrumenata za procjenu rizika koji maloljetnike najčešće kategoriziraju u 3 ili 4 skupine (Ricijaš, 2012):

- nizak rizik
- umjeren rizik
- visok rizik
- vrlo visok rizik

Međutim, s obzirom na nejasne granice između skupina, najčešće su prepoznati kao visokorizični i niskorizični maloljetni počinitelji kaznenih djela. Instrumenti se temelje na procjeni rizičnih čimbenika koji su grupirani u područja statičkih i dinamičkih čimbenika (povijest činjenja kaznenih djela, ovisnost, obiteljski čimbenici, druženje s vršnjacima, školski čimbenici) (Schwalbe, 2008). Jedan od najpoznatijih instrumenata za procjenu rizika maloljetnika je YLS/CMI (The Youth Level of Service/Case Management Inventory) koji se sastoji od 42 čestice i pomaže u procjeni rizika kroz navedene čimbenike s ciljem što preciznijeg planiranja tretmana (Andrews i Bonta, 2010). Osim YLS/CMI-a, koristi se i CAFAS (The Child and Adolescent Functional Assessment Scale) koji mjeri ponašajne i emocionalne funkcije maloljetnika, te PCL-YV (Psychopathy Checklist: Youth Version) koji mjeri psihopatske tendencije maloljetnika (Hoge, 2002).

Vrlo je vjerojatno da će nisko-rizični maloljetni počinitelji kaznenog djela izbjeći ponovnu uključenost u činjenje kaznenih djela u bliskoj budućnosti za razliku od visoko-rizičnih, a jednako tako nije im potrebna ni visoka razina uključenosti u razne programe kako bi se

smanjila mogućnost recidivizma. Međutim, treba naglasiti kako niska razina rizika ne znači i bez rizika, odnosno postoji izvjesna mogućnost činjenja kaznenih djela na koju je moguće utjecati (Vincent, Guy i Grisso, 2012), stoga nikako ne bismo trebali podcijeniti razinu rizičnosti kod maloljetnika, pogotovo onih visokorizičnih (Craig, Browne i Stringer, 2004).

Nisko-rizični i visoko-rizični maloljetni počinitelji kaznenih djela razlikuju se i prema osobinama ličnosti i razini inteligencije, proizašli su iz različitih obiteljskih i vršnjačkih sustava, a također razlikuju se i prema intenzitetu zastupljenih rizičnih čimbenika što će detaljnije biti opisano u poglavljima koja slijede. Različite interakcije rizičnih čimbenika tvore određeni kriminogeni rizik, a sukladno tome i potrebe.

3.3.1. Osobine ličnosti i način razmišljanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela

Mladi u razdoblju adolescencije imaju veliku potrebu biti doživljeni i tretirani kao odrasli, no razvojno još nisu na razini razmišljanja odraslih (njihov mozak je manje sofisticiran i imaju manje koherentan osjećaj sebe). Upravo želja maloljetnika da ih se tretira kao odrasle, a biološka manja razvijenost uz razne socijalne činitelje mogu dovesti do delinkventnog razmišljanja i ponašanja. Scott i Steinberg (2008) opisuju maloljetne počinitelje kaznenih djela kao osobe koje vrlo nezrelo i nepromišljeno donose odluke, ne razmišljaju o budućnosti, često se povedu razmišljanjima vršnjaka koja su pretežno kao i njihova, nesmotrena i impulzivna te su skloni riziku.

Kada govorimo o načinu razmišljanja, nužno je spomenuti i razinu inteligencije kao jednu od ključnih obilježja koja pridonose početku činjenja kaznenih djela. Moffit (1993; Moffit i sur., 2002) navodi kako je sniženi faktor verbalne inteligencije i nizak jezični razvoj kod maloljetnika s kontinuiranim činjenjem kaznenih djela povezan s ranim delinkventnim ponašanjem što je odlika visoko-rizičnih maloljetnika koji zbog niske verbalne inteligencije imaju problema s učenjem, internaliziranjem vještina za rješavanje problema, pažnjom i impulzivnošću. Također, maloljetnici s niskom razinom verbalne inteligencije u negativnoj su korelaciji s razinom uhićenja, a jednako tako visoko-rizični maloljetnici veću važnost pridaju vlastitom uhićenju od umjereno ili nisko-rizičnih maloljetnika na čije ponašanje može utjecati uhićenje bliske osobe ili generalna mogućnost uhićenja zbog počinjenja određenog kaznenog

djela, dok umjereno i nisko-rizični maloljetnici imaju višu razinu verbalne inteligencije i sukladno tome vjerojatnije je da će izbjeći uhićenje, te odluka o počinjenju kaznenih djela može u potpunosti biti vođena situacijskim čimbenicima (Thomas, Loughran i Piquero, 2013)

Način razmišljanja oblikuje i osobnost, jednu od ključnih obilježja u životu svakog pojedinca koja uvelike utječe na pravac kojim će pojedinac ići, ali i na to kako i u kojoj mjeri će biti prihvaćen u određenoj sredini. Osobnost je u velikoj mjeri povezana s odabirom prosocijalnog ili antisocijalnog načina života, a kreira se kroz biološke, psihološke i socijalne faktore. Hoge (2009) navodi određene osobine ličnosti karakteristične za niskorizične i visokorizične maloljetnike. Visoko-rizični maloljetnici okarakterizirani su kao osobe „teškog“ temperamenta s naglim promjenama raspoloženja u kombinaciji s negativnom emocionalnom stabilnosti, odnosno s anksioznošću koja je u istraživanjima pokazala pozitivnu korelaciju s antisocijalnim ponašanjem (Aseltnre i sur.,2000; Frick i White, 2008; prema Thomas, Loughran i Piquero, 2013), njihova ekstraverzija od ranog djetinjstva odnosi se isključivo na antisocijalne akcije, a prijateljstvo se odnosi isključivo na druženja iz koristi s antisocijalnim vršnjacima. Iskazuju nisku razinu samokontrole koju izražavaju kroz impulzivnost, sklonost preuzimanju rizika i visoku razinu izražavanja agresivnosti. Također, visokorizični maloljetnici imaju problema u povezivanju s bližnjima te manjak kapaciteta za empatiju, stoga imaju najveću stopu nasilnih kaznenih djela, a slobodno vrijeme vrlo često koriste na nemaštovit i dosadan način (Hoge, 2009).

S druge strane, nisko-rizični maloljetnici su uglavnom prosocijalni, s mnogo prosocijalnih kontakata na obiteljskoj i vršnjačkoj razini, imaju prosocijalne stavove, ograničenu kriminalnu povijest i probleme s ovisnosti. Razina inteligencije i zrelost su na većem stupnju nego kod visokorizičnih maloljetnika, te imaju niži stupanj anksioznosti, smireniju su i samouvjereniji, možemo reći da su emocionalno stabilniji (Lowenkamp i Latessa, 2004).

3.3.2. Obiteljske prilike maloljetnih počinitelja kaznenih djela

Obitelj, kao jedan od ključnih prediktora za maloljetničku delinkvenciju, možemo promatrati kroz dva aspekta - strukturu obitelji i interakciju između članova. Kada je riječ o interakciji između članova obitelji, raznim istraživanjima pronađena je korelacija između loše unutarobiteljske komunikacije, slabog roditeljskog nadzora i slabe samokontrole među članovima obitelji, loše povezanosti članova obitelji, nepravilnog discipliniranja te obiteljskih kriminalnih djelatnosti s maloljetničkom delinkvencijom (Paalman i sur., 2011; Springer i Roberts, 2010; Keegan Eamon, 2001). Jednako tako, velike obitelji ili jednoroditeljske obitelji mogu biti vrlo prediktivne za maloljetničku delinkvenciju (Haas i sur., 2004). Međutim, nužno je navesti kako su obiteljske prilike različito zastupljene i na različitim razinama kod visoko i nisko-rizičnih maloljetnika.

Kada govorimo o obiteljskim prilikama visoko-rizičnih maloljetnika govorimo o niskoj razini emocionalne povezanosti, minimalnoj roditeljskoj uključenosti u odgoj koji se temelji na prisilnom discipliniranju odnosno fizičkom kažnjavanju maloljetnika i niskoj razini nadzora od strane roditelja (Turner i sur., 2009) što vrlo često dovodi do ponovnih nasilnih kaznenih djela maloljetnika oba spola, a obiteljsko fizičko i seksualno zlostavljanje pokazalo se prediktivnijim za nasilna kaznena djela počinjena od strane visoko-rizičnih djevojaka (Borduin i Ronis, 2012). Korištenje droga ili alkohola u obitelji karakteristično je za obitelji visoko-rizičnih maloljetnika, može utjecati na ponovno činjenje kaznenog djela visokorizičnog maloljetnika jer ograničava nadzor roditelja i potiče nesklad, te narušava ionako narušenu obiteljsku dinamiku, a jednako tako problem ovisnosti u obitelji potiče druženje maloljetnika s antisocijalnim vršnjacima i maloljetnikovo uključivanje u ovisnost (McCarthy, Laing i Walker, 2004; Bahr, Hoffman i Yang, 2005), osim toga, narušena obiteljska dinamika i prokriminalno okruženje mogu utjecati na produbljivanje kriminalnih stavova visoko-rizičnih maloljetnika (Janssen i sur., 2016). Što se tiče strukture obitelji, pokazalo se kako visoko-rizični maloljetnici većinom potječu iz jednoroditeljskih obitelji (samohrani očevi), velikih obitelji ili spojenih obitelji (primjerice majka se ponovno udala za muškarca koji ima svoju djecu) (Shroeder, Osgood i Oghia, 2010; Haas i sur., 2004), a jednako tako prediktivnim za ponovno činjenje kaznenog djela pokazalo se kazneno procesiranje starijeg brata (Paalman i sur., 2011). Međutim, razna istraživanja pokazala su da jednoroditeljske obitelji nisu značajan

prediktor delinkvencije kada se kontrolira moderatorski učinak kvalitete odnosa, drugim riječima, kvaliteta odnosa važnija je od same činjenice živi li dijete s jednim ili oba roditelja (Farrington, 1992; Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003; Demuth i Brown, 2004; prema Ricijaš, 2009).

S druge strane, nisko-rizični maloljetnici imaju puno bolju i zdraviju obiteljsku dinamiku. U istraživanju koje su proveli Hoeve i suradnici (2009) dobiveni podaci ukazuju na relativno normalnu obiteljsku pozadinu koja se ogleda kroz toplinu i brižnost roditelja, odnosno roditelji nisko-rizičnih maloljetnika manje su hostilni i odbacujući prema svom djetetu. Također, podaci ukazuju na to da, za razliku od roditelja visoko-rizičnih maloljetnika, manje koriste negativne metode poput postizanja efekta grižnje savjesti i psihološke kontrole. Što se tiče samokontrole, nisko-rizični maloljetnici i njihovi roditelji imaju višu razinu samokontrole što pomaže u boljoj međusobnoj komunikaciji i pravilnijem discipliniranju (Meldrum, Young i Lehmann, 2015). Istraživanje koje su proveli Janssen i suradnici (2016) ukazuje na činjenicu da maloljetnici koji imaju veću razinu samokontrole imaju pozitivnu percepciju o roditeljskom nadzoru i odnosu s roditeljima te nisku razinu tolerancije na delinkventna ponašanja.

3.3.3. Odnos maloljetnika s vršnjacima

Poznato je kako je utjecaj vršnjaka u adolescenciji snažniji nego u bilo kojem drugom razdoblju u životu. Odabir antisocijalnih vršnjaka jedan je od najsnažnijih prediktora za razvoj antisocijalnog ponašanja u adolescenciji kao što su nezakonito korištenje alkohola i droga (Trucco, Colder i Wieczorek, 2011; Bahr, Hoffmann i Yang, 2005), agresivno ponašanje, činenje kaznenih djela, promiskuitetnost i dr. (Schwartz i Vazsonyi, 2014). Međutim postoje razlike u odabiru vršnjaka za druženje, kao i razlike u njihovom utjecaju na pojedinca ovisno o intenzitetu kriminogenog rizika.

Prijateljstva rizičnih maloljetnika su vrlo često zastupljena na sebičnom cilju, odnosno skloni su održavati prijateljstva dok ne postignu neku vlastitu korist. Emocionalna povezanost unutar vršnjačkih grupa vrlo je niska, a obrnuto proporcionalna je razina agresivnosti što dovodi do čestih konflikata (Borduin i Ronis, 2012). S obzirom na nisku razinu emocionalne

povezanosti, mogli bismo reći da su grupe visoko-rizičnih delinkvenata nestabilne, stoga možemo pretpostaviti kako neće oklijevati u izbacivanju određenog pojedinca ako neki drugi pojedinac bolje zadovoljava njihove kriminalne potrebe. Prijateljstva i delinkvenciju maloljetnika moguće je promatrati kao kontinuum; više visoko-rizičnih maloljetnika u grupi uzrokuje veću razinu delinkvencije, a jednako tako grupe visokorizičnih vršnjaka utječu na pojavu delinkventnog ponašanja kod pojedinca, ali i na razvoj istog kroz vrijeme (Kreager, Rulison i Moody, 2011; Gifford-Smith i sur., 2005).

Visokorizični maloljetnici u doba adolescencije mogu biti privlačni za druženje niže rizičnim maloljetnicima koji žele sličan životni stil što je riskantno jer niže rizični maloljetnici počinju usvajati modele ponašanja više rizičnih maloljetnika (Moffit, 1993). Međutim, većina maloljetnika se druži s maloljetnicima sličnog kriminogenog rizika, a sukladno tome provode i više vremena jedni s drugima (Gifford-Smith i sur., 2005).

Iako umjereno i nisko-rizični maloljetnici imaju tendenciju druženja s visoko-rizičnim maloljetnicima, oni u svojim grupama ipak imaju više vršnjaka s manje problema u ponašanju (kao što su konzumiranje marihuane i kokaina te alkohola), kao i manji broj (ili niti jedan) prijatelja koji su uhićeni ili osuđivani (Dembo i Schmidler, 2003). Nisko-rizični maloljetnici imaju dovoljno pozornosti, topline i pozitivnih međuljudskih odnosa u svojim obiteljima, stoga su manje ovisni o svojoj vršnjačkoj skupini za razliku od visoko rizičnih maloljetnika, a svoja prijateljstva s vršnjacima temelje na prosocijalnim ciljevima (Chung i Steinberg, 2006).

3.3.4. Intenzitet rizičnih čimbenika kod maloljetnika

Kada govorimo o kriminogenom riziku pojedinca i njegovim rizičnim čimbenicima, svakako moramo naglasiti kako je vrlo bitno napraviti procjenu intenziteta zastupljenosti rizičnih čimbenika jer oni variraju ovisno o stupnju rizika. Najčešće zastupljeni rizični čimbenici među maloljetnicima s problematičnim i/ili delinkventnim ponašanjem su: fizičko nasilje, seksualna viktimizacija, nisko emocionalno/psihološko funkcioniranje, konzumiranje alkohola i droga, niska razina edukacije, obiteljsko konzumiranje alkohola i droga, problemi s mentalnim zdravljem i dr. (Dembo i Schmidler, 2003).

Visoko-rizični maloljetnici imaju veću zastupljenost navedenih rizičnih čimbenika od umjereno i nisko-rizičnih maloljetnika te vrlo čest komorbiditet više od dva rizična čimbenika visokog intenziteta. U istraživanju koje su proveli Dembo i Schmeidler (2003) na uzorku od 315 uhićenih maloljetnika smještenih u Hillsborough County JAC od 1994. – 1998., dobiveni su rezultati intenziteta rizičnih čimbenika kod ispitivanih maloljetnika. Visoko-rizični maloljetnici izjasnili su se nestručnima za bilo kakav posao te više nisu dio školskog sustava za razliku od nisko-rizičnih maloljetnika koji su još uvijek u procesu školovanja iako veliki broj njih zaostaje zbog pada razreda. Također, kod visoko-rizičnih maloljetnika postoji povijest kažnjavanja, konkretno za počinjene imovinske delikte. Valja naglasiti kako je kod visoko-rizičnih maloljetnika visoka stopa zastupljenosti fizičkog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja ili zanemarivanja od strane roditelja ili skrbnika u dječjoj dobi, konzumacija alkohola i opojnih sredstava od strane roditelja ili skrbnika te mentalne bolesti u obitelji. Što se tiče vršnjaka, 50% njih koji su u kontaktu s maloljetnicima iz istraživanja konzumiraju droge (marihuana, hašiš, LSD, heroin ili kokain), kao i sami maloljetnici, a 66% njih navodi kako im je barem jedan bliski prijatelj u zatvoru. Visoko-rizični maloljetnici češće su muškog spola, mlađi su (do 15 godina), iskazuju visoku razinu agresivnosti i vrlo često imaju nestrukturirano slobodno vrijeme (Abdullah i sur., 2015). Pripadnost bandi koja je karakteristična za visoko-rizične maloljetnike vrlo često se pripisuje zamjeni za obitelji koju su najčešće emocionalno hladne, odbacujuće i disfunkcionalne (Chung i Steinberg, 2006).

Iako prema Dembu i Schmidleru (2003) nisko-rizični maloljetnici nastavljaju proces školovanja sa svojevrsnim zakašnjenjem, Yoshikawa (2010; prema Cardoso, 2012) navodi kako slab školski uspjeh, slabije razvijen vokabular i niske verbalne vještine zastupljene kod nisko-rizičnih maloljetnika mogu potaknuti činjenje kaznenih djela u doba adolescencije. Također, na činjenje kaznenih djela kod nisko-rizičnih maloljetnika može utjecati proživljena trauma ili nasilje te obiteljski čimbenici poput niskog socioekonomskog statusa, niske razine edukacije roditelja, ovisnosti o socijalnoj pomoći, nasilja u obitelji i zanemarivanja te mentalne bolesti članova obitelji (Anderson Moore, 2006). Vršnjaci također utječu na rizična ponašanja nisko rizičnih maloljetnika, međutim kako oni odrastaju utjecaj slabi (Gifford–Smith i sur., 2005).

4. TRETMAN MALOLJETNIH POČINITELJA KAZNENIH DJELA

4.1. Obilježja izvaninstitucionalnog tretmana

Maloljetničke kaznenopravne sankcije u Hrvatskoj dijele se na izvaninstitucionalne, poluinstitucionalne i institucionalne. Institucionalne sankcije obuhvaćaju disciplinski centar (ovisno o modalitetu izvršavanja), odgojnu ustanovu, posebnu odgojnu ustanovu, odgojni zavod i maloljetnički zatvor, dok poluinstitucionalne sankcije obuhvaćaju disciplinski centar (ovisno o modalitetu izvršavanja) i pojačanu brigu i nadzor uz dnevni boravak. Pojačana briga i nadzor je izvaninstitucionalna sankcija, zajedno s posebnim obvezama i pridržajem maloljetničkog zatvora (čl. 7. ZSM-a; Ricijaš, 2012).

Pojačana briga i nadzor ujedno je i alternativna sankcija, odnosno sankcija u zajednici, jer se odvija izvan institucije. Drugim riječima, maloljetnika se ne izdvaja iz njegove sredine već se intervencije pružaju u okruženju i uvjetima u kojima maloljetnik živi. Osim što je alternativna sankcija, pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj smatra se i probacijom za maloljetnike. Alternativne sankcije smatraju se alternativnom suđenju odnosno institucionalizaciji, a kada govorimo o probaciji, u najopćenitijem smislu probacija je svaka sankcija koja sadrži (Latessa i Allen, 2003; prema Ricijaš i sur., 2014):

- Počinjenje kaznenog djela za koje je sud utvrdio krivnju i izrekao sankciju.
- Zadržavanje počinitelja na slobodi, u primarnoj društvenoj sredini, uz postavljanje uvjeta za navedenu slobodu.
- Pružanje pomoći i tretmanskih intervencija kako bi se udovoljilo postavljenim uvjetima i kako bi se procijenila kvaliteta ostvarenja definiranih ciljeva.

Također, možemo reći kako tretmanske intervencije imaju dualni karakter - s jedne strane represivno djeluju na maloljetnika kroz nadzor, dok s druge strane kroz brigu imaju utjecaj na maloljetnikov osobni rast i razvoj što nerijetko predstavlja vrlo zahtjevnu i izazovnu poziciju stručnjaka koji ih provode.

4.2. Uspješan tretman

Osnovna misija rada s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela ili prekršaja koji su nerijetko nedobrovoljni klijenti, odnosno tretmana je potaknuti pozitivne promjene u ponašanju. Kako bi se pozitivne promjene ostvarile putem tretmana potrebno je obratiti pozornost i na sam program tretmana, odnosno konkretne tretmanske intervencije, te na osobe i institucije koje pružaju tretman i u njemu sudjeluju.

Vrlo je bitno da pojedinačni program postupanja odgovara maloljetnikovom stilu učenja i kognitivnom razvoju, što zagovaraju Andrews i Bonta (2010) kroz princip responzivnosti, pri čemu smatraju kako kognitivno-bihevioralni programi i programi temeljeni na socijalnom učenju pružaju najbolje rezultate, ali nikako ne treba zaboraviti na osobna obilježja maloljetnika kao što su motivacija za tretman, osobnost, godine, spol, razina anksioznosti, sposobnost empatije i uspostavljanja odnosa (Ricijaš, 2006) koje se definiraju kao čimbenici odgovora, a ukazuju na prijemчивost za intervenciju, odnosno utječu na način na koji će maloljetnik odgovoriti na intervencijske postupke u tretmanu (Hoge, 2002; Ricijaš, 2012).

Danas se veliki naglasak stavlja na programe tretmana koji se usmjeravaju na jake strane klijenta (u ovom slučaju maloljetnika) za razliku od programa koji se usmjeravaju na rješavanje problema. Drugim riječima, možemo reći kako se fokus s traženja uzroka za delinkvenciju preusmjerio na traženje praktičnih načina suočavanja s problemom ovdje i sada, te je usmjeren na budućnost za razliku od programa usmjerenih na rješavanje problema koji puno pozornosti pridaju prošlosti, a jednako tako prilagođava se promjenama u obiteljima maloljetnika koje su neizbježne kao i kulturalnim razlikama (Clark, 1999). Kada govorimo o programu intervencije, nužno je naglasiti kako je za uspješnost tretmana ključan individualni pristup programu koji se temelji na procjeni rizičnih čimbenika maloljetnika primjenom instrumenata procjene, a Kovačić (2004) naglašava i stupanj realizacije pojedinačnog programa kao jedan od temeljnih kriterija procjene uspješnosti odgojne mjere.

Primjer uspješnog programa koji se usmjerava na jake strane klijenta je „Juvenile Intake and Assessment Case Management“ (JIACM) konstruiranog od strane vlade SAD-a, a koji koristi tehnike socijalne kontrole i tehnike jačanja jakih strana kod maloljetnika, a namijenjen je nisko i umjereno-rizičnim maloljetnicima i njihovim obiteljima. Clark (1997; prema Kurtz i

Linnemann, 2006) navodi kako je uloga voditelja ovog tretmana identificiranje jakih strana maloljetnika i njegove obitelji koje bi mogle postati poticatelji promjena u ponašanja, ali i resursi za normalan život unutar njihove zajednice, a postiže se kroz podupiranje maloljetnika umjesto kažnjavanja. Putem intervencije gradi se odnos između voditelja i maloljetnika, ali i maloljetnika i njegove obitelji na način da se radi na jačanju njihove povezanosti i uključivanju obitelji u tretman kako bi se ostvarili ciljevi, povećalo sudjelovanje u aktivnostima i ojačale unutar obiteljske veze. Nakon identificiranja jakih strana, izrađuje se osobni plan s ciljevima kojima se teži. Program traje 120 dana, a po potrebi može trajati i duže. Također, program je proveden na populaciji od 400 maloljetnika i pokazao se iznimno uspješnim (Kurtz i Linnemann, 2006).

Dakle, osim individualiziranog programa postupanja i usmjeravanja na jake strane maloljetnika, iz JIACM programa možemo zaključiti kako su odnos maloljetnika i voditelja i obiteljska uključenost u tretman vrlo bitni kriteriji kada govorimo o uspješnosti tretmana.

Na uspješnost tretmana osim odnosa i obiteljske uključenosti utječu i metode rada voditelja. Kada govorimo u kontekstu pojačane brige i nadzora, Uzelac (1998; prema Ricijaš i sur., 2014) navodi kako su za uspješnost važne metode objašnjavanja, uvjeravanja, obećanja, savjetovanja, stvaranja ideala, poticanja, priznanja, pohvale, nagrade, upozorenja i mnoge druge metode, međutim treba napomenuti kako navedene metode danas predstavljaju općenitu mogućnost korištenja metoda u radu s maloljetnicima, s obzirom da je cijeli koncept pojačane brige i nadzora unaprijeđen od 1998. godine do danas.

Kada je riječ o savjetovanju, govorimo o jednoj od najprepoznatljivijih metoda rada u kontekstu odgojnih mjera. U pojačanoj brizi i nadzoru koristi se individualno savjetovanje koje omogućuje izravan utjecaj na rizične čimbenike i jačanje jakih strana maloljetnika, a jednako tako i na njegovo okruženje (Ratkajec Gašević, 2011) kroz poticanje samouvida, razvoj socijalnih i komunikacijskih vještina, poticanje kognitivnih promjena i promjene ponašanja, osnaživanje, samoprihvatanje i samoaktualizaciju (McLeod, 2001).

Dakle, kako bi tretman bio uspješan potrebna je pozitivna međusobna suradnja prvenstveno maloljetnika i voditelja koja se zasniva na odnosu, komunikaciji i metodama rada voditelja i prilagođenost programa maloljetnikovim sposobnostima kako bi se povećala maloljetnikova prijemчивost za intervenciju, a time i uspješnost intervencije. Jednako tako, vrlo je bitan

usklađen rad stručnjaka i institucija (sud, centar za socijalnu skrb, maloljetnik, roditelji ili skrbnici, škola i šira okolina) kako bi se potaknuo osobni rast i razvoj maloljetnika te prevenirao kriminalni povratak.

4.3. Voditelji mjere

Kada govorimo o poziciji stručnjaka koji rade s maloljetnicima koji su počinitelji kaznenih djela, možemo reći da je na neki način jedinstvena jer imaju priliku potaknuti prosocijalna ponašanja te pravilan razvoj maloljetnika, ali i vrlo odgovorna i zahtjevna kako po pitanju profesionalnih kompetencija, tako i po pitanju obilježja osobnosti i fleksibilnosti voditelja.

S obzirom na kompleksnost uloge, vrlo je bitno kontinuirano usavršavanje i širenje profesionalnih kompetencija jer niti jedna vještina, metoda ili praksa koja se ne usavršava ne može voditi uspjehu tretmana, stoga je potrebno pružiti mogućnost usavršavanja te širenja kompetencija, ali i učenja o fleksibilnosti pristupa ovisno o maloljetniku (Hylton, 2013). Potrebu za širenjem kompetencija stručnjaka prepoznao je američki tim stručnjaka iz područja socijalnog rada koji je razvio kurikulum treninga za voditelje izvaninstitucionalnih sankcija. Trening se sastoji od šest modula koji obuhvaćaju misiju treninga, učenje o raznim stilovima učenja, prepoznavanje i nošenje s etničkim razlikama te učenje vještina superviziranja i pružanja pozitivnog povratnog odgovora, a vještine se uče kroz praktični i grupni rad. Trening je završilo oko 125 voditelja izvaninstitucionalnih mjera, a rezultati evaluacije ukazuju na njegovu uspješnost. Voditelji navode kako su se kroz trening upoznali s 167 tehnika za rad pomoću kojih su povećali svoje znanje i poboljšali kvalitetu rada s klijentima u izvaninstitucionalnom tretmanu te su postigli pozitivne promjene kod svojih klijenata (Dettlaff, 2008).

Osim profesionalnih kompetencija koje predstavljaju stručni temelj, posebna pozornost pridaje se i osobnosti voditelja. Voditelj mjere prvenstveno treba biti shvaćen kao čovjek i stručnjak koji jednim dijelom nadzire maloljetnika i ograničava njegovu slobodu, međutim puno je bitniji voditeljev utjecaj na promjene u ponašanju maloljetnika kroz ostvarivanje pozitivnog kontakta (Kovačić, 2004; Mikšaj-Todorović, Šućur i Vučinić Knežević, 1993). Dakle,

možemo zaključiti kako je prvenstvena uloga voditelja pojačane brige i nadzora pomoći maloljetniku, a ne kontrolirati ga, što potkrepljuju i rezultati istraživanja koje su proveli Mikšaj-Todorović, Šućur i Vučinić-Knežević (1993) sa 158 maloljetnika, iz kojih slijedi da je voditelj mjere pojačane brige i nadzora maloljetniku važniji kao osoba koja se brine, pruža podršku i zaštitu, nego kao isključivi koordinator maloljetnikovog slobodnog vremena ili zapošljavanja. Kada govorimo o ulozi voditelja mjere kao koordinatora, Žakman-Ban (1994) u svom istraživanju o socioekonomskim obilježjima 158 voditelja odgojne mjere pojačane brige i nadzora dolazi do podatka da je maloljetnicima važnije da se voditelj mjere bavi sportskim aktivnostima, jer smatraju da je takav voditelj u većoj mogućnosti da maloljetniku organizira potpunije i zanimljivije provođenje slobodnog vremena. Sportska aktivnost voditelja maloljetniku se pokazala vrijednijom i od spola voditelja mjere. Uz navedeno, u istraživanju se pokazalo da obilježja voditelja mjere poput: boljeg materijalnog statusa, iskustva, pojačane društvene i političke aktivnosti, članstva u humanitarnim organizacijama, stabilnog bračnog i profesionalnog statusa te jednakog mjesto podrijetla s maloljetnikom utječu na uspješnost provođenja odgojne mjere u cjelini. Međutim, treba uzeti u obzir činjenicu kako su ova istraživanja provedena prije više od 20 godina te su se mnoge stvari po pitanju društvenog konteksta, sustava vrijednosti, rizičnih čimbenika, voditelja, ali i maloljetnika promijenile.

Osim uloge voditelja, u kontekstu odgojne mjere pojačane brige i nadzora nužno je spomenuti i dvojaku strukturu voditelja mjere po funkciji i struci. Voditelji mjere mogu biti djelatnici centra za socijalnu skrb ili vanjski suradnici koji mogu imati različita predznanja, iskustva, metode rada i doživljaj odgojne mjere. Ricijaš i suradnici (2014) u svom istraživanju „Provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj: perspektiva maloljetnika i voditelja mjere“ kvalitativnom analizom voditelja mjere došli su do rezultata kako i voditelji koji su djelatnici centra i vanjski suradnici imaju pozitivan emocionalni stav prema odgojnoj mjeri i doživljavaju odgojnu mjeru prvenstveno kao pomagačko-savjetodavnu s manjim naglaskom na kontroli i nadzoru pri čemu djelatnici centra pojačanu brigu i nadzor smatraju najkvalitetnijom odgojnom mjerom i jedinom u nadležnosti centra. Što se tiče tijeka provedbe, voditelji smatraju da je na neki način standardiziran pojedinačnim programom, međutim voditelji vanjski suradnici ne slažu se s činjenicom da pasivno sudjeluju u izradi programa koji izrađuju djelatnici centra, dok se i jedni i drugi slažu da maloljetnici premalo

sudjeluju u izradi programa. Pozitivnom smatraju fleksibilnost pojačane brige i nadzora u smislu modaliteta izvršenja, međutim ne slažu se s kafićem kao neformalnim mjestom izvršenja mjere. Drugim riječima, potrebno je uključiti i vanjske voditelje mjere i maloljetnike u izradu pojedinačnog programa, a neformalna mjesta kao što su kafić potrebno je zamijeniti kreativnijim i mirnijim mjestima. Što se tiče metoda rada, obje grupe voditelja služe se klasičnim metodama i tehnikama (npr. razgovor, savjetovanje, usmjeravanje), međutim vanjski voditelji naglašavaju korištenje kreativnih tehnika (npr. metafore i projektivne tehnike), ali obje grupe svoj rad usmjeravaju na jake strane maloljetnika. Voditelji smatraju da ih maloljetnici doživljavaju pozitivno i prijateljski, smatraju da s mlađim maloljetnicima treba raditi mlađi voditelj, a spominju i rod i izgled voditelja kao važne motivatore maloljetnika, ali ne i presudne. Obje skupine izdvajaju nepostojanje kasnijeg recidivizma kao kriterij uspješnosti pojačane brige i nadzora, pri čemu im nikako ne pomažu sporost i inertnost pravosudnog sustava, nedostatak ljudskih resursa, nedovoljna materijalna naknada za provođenje mjere i slaba tehnička opremljenost prostora.

Možemo zaključiti kako se voditelji susreću s mnogim izazovima u provođenju pojačane brige i nadzora. S jedne strane potrebno je kontinuirano ulaganje u vlastite kompetencije te osobni rast i razvoj, dok je s druge strane nužno pravilno balansiranje između brige za maloljetnika i kontrole te suradnja sa sudom i okolinom maloljetnika. U Hrvatskoj postoji ozbiljan deficit programa za usavršavanje voditelja kao što je navedeni američki kurikulum treninga za voditelje izvaninstitucionalnih odgojnih mjera, koji bi bili odlični za bolje povezivanje voditelja mjere te međusobnu suradnju voditelja mjere kroz koju bi se potencijalno standardizirale određene procedure poput edukacije voditelja i djelatnika suda, te bi se olakšalo pravilno balansiranje i odgojne mjere i suradnje između voditelja, zajednice i suda.

4.4. Odnos voditelja s maloljetnicima i njihovim roditeljima ili skrbnicima

Kako bi se maksimalno utjecalo na ostvarenje svrhe odgojne mjere pojačane brige i nadzora potrebno je ostvariti suradnju u dva smjera - između maloljetnika i voditelja mjere te voditelja mjere s maloljetnikovim roditeljima ili skrbnicima. Kvalitetna suradnja može utjecati na učinkovitije rješavanje izazova koji se mogu pojaviti tijekom provođenja odgojne mjere, a jedan od glavnih temelja kvalitetne suradnje je kvalitetan odnos.

Clark (2001) navodi empatiju, prihvaćanje, toplinu, povjerenje i samoizražavanje kao ključne komponente odnosa između maloljetnika i voditelja mjere, pri čemu empatija percipirana od strane maloljetnika putem verbalne i neverbalne komunikacije može potaknuti generalne promjene kod maloljetnika. Verbalnoj komunikaciji u obliku samoizražavanja od strane maloljetnika pridonosi toplina od strane voditelja koja pruža određenu razinu sigurnosti kod maloljetnika da će biti saslušan te da ga voditelj neće osuđivati za počinjeno kazneno djelo već će ga pokušati razumijeti što pridonosi međusobnom povjerenju. Prihvaćanje kao čimbenik odnosa odnosi se na usklađivanje programa sa svjetonazorom maloljetnika i njegove okoline. Ukoliko je usklađen i ukoliko je maloljetnik zadovoljan svojim odnosom s voditeljem mjere, postoji velika mogućnost da će se program završiti uspješno, odnosno da će biti ostvareni ciljevi intervencije (DeLude, Mitchell i Barber, 2012). Možemo reći kako se kvalitetnom komunikacijom kod maloljetnika stvara osnova za prihvaćanje ciljeva odgojne mjere pojačane brige i nadzora kao vlastitog izbora, što utječe na pozitivne promjene i pridonosi ostvarenju ciljeva (Bijedić i Ricijaš, 2012).

Dakle, odnos između voditelja mjere i maloljetnika možemo promatrati kroz kvalitetu komunikacije i povjerenje, ali i učestalost kontakta. Učestalost i kvaliteta kontakata su vrlo bitni čimbenici, pogotovo na početku provođenja mjere kako bi se stekao dobar uvid u socijalna i psihološka obilježja maloljetnika (Ricijaš, 2005). Također, nikako ne smijemo zaboraviti činjenicu kako su maloljetnici kojima je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora većinom nedobrovoljni klijenti (pogotovo u početku) stoga je vrlo bitno ulagati u kvalitetu odnosa kako bi se približili maloljetnicima i utjecali na njih kroz profesionalni odnos.

Osim uspostavljanja odnosa između voditelja i maloljetnika, za uspješnost odgojne mjere pojačane brige i nadzora nužno je uključiti i roditelje maloljetnika te uspostaviti odnos s njima u svrhu povećanja mogućnosti i resursa za ostvarenje svrhe odgojne mjere.

Uključivanje roditelja u proces jedan je od osnovnih postulata programa koji se usmjerava na jake strane klijenta, a odnosi se na aktivno sudjelovanje roditelja od planiranja pojedinačnog programa i preko njegove provedbe. Kako bi roditelji bili motivirani uključiti se, vrlo je bitno informirati ih i pružiti im podršku od strane sustava te na taj način utjecati na smanjenje anksioznosti koju roditelji ili skrbnici mogu osjećati (Priručnik Youth Services Practice Manual, 2012; Karp i sur., 2004).

Međutim, iako se od strane sustava naglašava važnost uključivanja roditelja ili skrbnika u planiranje i provođenje odgojne mjere, taj isti sustav ima ambivalentan stav prema roditeljima maloljetnika; s jedne strane ih smatra jednim od uzroka delinkventnog ponašanja, dok ih s druge strane kroz uključivanje u tretman smatra potencijalnim resursom za ostvarenje cilja tretmana te se na njih gleda kao na potencijalne čuvare i savjetodavce svojoj djeci. Kada govorimo o načinu na koji roditelji percipiraju pravosudni sustav, vrlo je vjerojatno da će roditelji koji doživljavaju odgojne mjere kao nepotrebnu pomoć pri odgoju njihovog djeteta zauzeti obrambeni stav i voditelja mjere doživljavati kao suparnika (Harvell, Rodas i Hendey, 2004) što nikako ne pridonosi povećanju kvalitete odnosa između voditelja mjere i roditelja ili skrbnika maloljetnika. Takav odnos vrlo često može biti narušen brojnim konfliktima što ih može udaljiti od ostvarenja cilja odgojne mjere.

Osim percepcije roditelja ili skrbnika, odnosu s voditeljem mjere pridonosi i struktura obitelji. Rezultati istraživanja Smitha, Roudrigeza i Zatta (2009; prema Maschi, Schwalbe i Ristow, 2013) ukazuju na činjenicu da su jednoroditeljske obitelji manje suradljive u provođenju odgojne mjere kao i kontaktu s voditeljem mjere.

Istraživanje koje u proveli Schwalbe i Maschi (2010) ukazuje na činjenicu kako je uspješnost voditelja mjere u poticanju roditelja na suradnju uvelike ovisi o pojedinačnom maloljetniku i roditelju, međutim u većini slučajeva voditelji mjere procijenili su veću uključenost roditelja u provođenje odgojne mjere ako su i maloljetnici visoko-rizični. S druge strane, ukoliko je maloljetnik u većem kontaktu s voditeljem mjere i s njim ima bolji odnos, uključenost roditelja je manja i odnos između roditelja i voditelja mjere je površniji, dok slabiji odnos

maloljetnika i voditelja ukazuje na veću razinu kontakata između roditelja maloljetnika i voditelja mjere te njihov kvalitetniji odnos. Drugim riječima, teško je generalizirati odnos roditelja i voditelja mjere koji jednim dijelom ovisi o maloljetnikovom ponašanju i odnosu između maloljetnika i voditelja mjere jer je odgojna mjera prvenstveno namijenjena maloljetniku i veći naglasak se stavlja na odnos voditelja mjere i maloljetnika.

S obzirom na različite razine sudjelovanja roditelja u provođenju odgojne mjere, znanstvenici Maschi, Schwalbe i Ristow (2013) sastavili su roditeljski ideal koji se sastoji od 3 roditeljske vještine i odnosi se na najpoželjnija obilježja roditelja ili skrbnika maloljetnika koji je u procesu odgojne mjere. Prvo je roditeljska podrška koja se odnosi na emocionalnu podršku, ohrabrivanje i praćenje maloljetnika na sud kako se maloljetnik ne bi osjećao odbačenim i usamljenim od strane svoje najbliže okoline. Drugo obilježje je učinkovit roditeljski autoritet koji se sastoji od poznavanja svoga djeteta i prepoznavanju područja za kontinuirani rast i razvoj kao i nadzor djeteta kako bi se pravilno utjecalo na maloljetnikov rast i razvoj te prevenciju recidivizma od strane roditelja ili skrbnika. Treće obilježje odnosi se na spremnost na suradnju s voditeljem mjere kroz zajedničko planiranje mjere, mogućnost dogovora s voditeljem mjere te prijavljivanje djetetove nesuradnje (Maschi, Schwalbe i Ristow, 2013).

Iz navedenog možemo zaključiti kako je odnos vrlo kompleksna i jedna od temeljnih sastavnica za uspješno provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora. Kako bi se ostvarila maksimalna kvaliteta odnosa, bitno je pravilno balansiranje od strane voditelja mjere između brige za maloljetnika koju iskazuje kroz empatiju, toplinu, podršku, odnosno stvara određenu sigurnu zonu gdje se maloljetnik može povjeriti bez straha, te komponente nadzora. Osim kvalitetnog odnosa između maloljetnika i voditelja mjere, za holistički pristup u planiranju i provođenju pojačane brige i nadzora ključan je odnos između voditelja mjere i roditelja ili skrbnika maloljetnika koji predstavlja još jedan resurs za ostvarenje cilja odgojne mjere, a također utječe i na maloljetnikov odnos sa voditeljem.

5. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

5.1. Ciljevi istraživanja

Temeljni cilj ovoga rada je istražiti percepciju odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika koji je izvršavaju, te utvrditi eventualne razlike u percepciji s obzirom na neka osobna i kriminološki relevantna obilježja.

Specifični ciljevi su istražiti razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora s obzirom na voditelja odgojne mjere (djelatnik centra ili vanjski suradnik, pomagačke ili nepomagačke struke), dob kada je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora te dob počinjenja prvog kaznenog djela, intenzitet delinkventnog ponašanja koji je mjeren kroz dvije varijable - počinjenje ranijih kaznenih djela i broj ranijih kaznenih djela, broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora, duljinu trajanja odgojne mjere te ranije intervencije centra za socijalnu skrb u obitelji.

5.2. Istraživačka pitanja

U odnosu na gore navedene ciljeve, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kakva je percepcija odgojne mjere pojačane briga i nadzora od strane maloljetnika koji je izvršavaju?
2. Postoje li razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika s obzirom na osobna kriminološka obilježja kao što su: dob počinjenja prvog kaznenog djela, dob počinjenja kaznenog djela zbog kojeg je izrečena odgojna mjera, počinjenje ranijih kaznenih djela, broj ranije počinjenih kaznenih djela te ranije poduzimane intervencije centra za socijalnu skrb?
3. Postoje li razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika s obzirom na voditelja mjere i duljinu trajanja odgojne mjere pojačane brige i nadzora?

Istraživačke hipoteze nisu postavljene, već se eksplorativno pristupilo ovoj temi, s obzirom da slična istraživanja percepcije odgojne mjere i odnosa maloljetnika s voditeljem PBIN-a u Hrvatskoj nisu provedena. Jedino je moguće komparativno, u odnosu na slično istraživanje koje je u Bosni i Hercegovini provela Bijedić (2011), pretpostaviti da više rizični maloljetnici potencijalno mogu imati negativniju percepciju odgojne mjere, pri čemu se viši rizik može u ovom slučaju identificirati kroz raniju dob počinjenja prvog kaznenog djela, intenzivniju delinkventnu aktivnost koja je poznata voditelju mjere i već ranije poduzimane intervencije sustava socijalne skrbi. S druge pak strane, navedena obilježja ne moraju nužno imati nikakav utjecaj na aktualnu maloljetnikovu percepciju odgojne mjere PBIN, zbog čega će se rezultatima i pristupiti na eksplorativan način.

6. METODOLOGIJA

6.1. Uzorak sudionika

Sudionici ovog istraživanja su maloljetnici/mlađi punoljetnici oba spola (N=194) kojima je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora u Republici Hrvatskoj te njihovi voditelji mjere. Od 194 mlade osobe koje su sudjelovale u istraživanju, veći broj njih je muškog spola (182 mladića, odnosno 93.8% uzorka), dok je zastupljenost sudionica ženskog spola 6.2% uzorka, odnosno 12 djevojaka. Što se tiče voditelja mjere, u istraživanju je sudjelovalo njih 141 (43 djelatnika centra i 98 vanjskih suradnika) iz 28 hrvatskih gradova.

Rezultati u ovom radu dio su velikog znanstveno-istraživačkog projekta pod nazivom „Provođenje odgojne mjere pojačane brige i nadzora u Hrvatskoj: perspektiva mladih i voditelja mjere“ koji se provodio 2012.-2014. godine na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, čiji je voditelj bio doc. dr. sc. Neven Ricijaš, a nositelj istraživanja Ured UNICEF-a u Hrvatskoj.

6.1.1. Uzorak maloljetnih počinitelja kaznenih djela

Prilikom odabira uzorka pazilo se na to da odražava omjere mladih iz pojedinih centara za socijalnu skrb diljem Hrvatske. U uzorku sudionika veći broj mladih (54.1%) za voditelja mjere ima vanjskog suradnika Centra.

Najveći broj mladih je u dobi od 15 do 24 godine, pri čemu prosječna dob (M) iznosi 18 godina (SD=1.640) što ukazuje na činjenicu da gotovo polovina uzorka više nije maloljetna u zakonskom smislu. Stoga će se u rezultatima istraživanja koristiti izraz *mladi* koji je prikladniji s obzirom na njihovu dob.

Kada govorimo o duljini trajanja pojačane brige i nadzora, minimalna duljinja trajanja iznosi 3 mjeseca (što je bio i kriterij za sudjelovanje u istraživanju), a maksimalna 23 mjeseca (što je očekivano s obzirom da PBIN najdulje može trajati 2 godine, odnosno 24 mjeseca). Prosječna duljina odgojne mjere iznosi 11.73 mjeseca (SD=5.504).

Što se tiče obrazovanja, 87.9% mladića i 83.3% djevojaka završilo je osnovnu školu, međutim 5.5% mladića od sveukupnog uzorka napustilo je proces osnovnoškolskog obrazovanja, a približno jednak postotak mladih još uvijek pohađa osnovnu školu. Od uzorka koji je završio osnovnu školu, trećina njih (31.3% mladića i 50.0% djevojaka) pohađa redovnu srednju školu; čak 58% mladića i 67% djevojaka pohađa trogodišnji strukovno-obrtnički program, dok 17.6% mladića i 16.7% djevojaka pohađa četverogodišnji strukovni program, a 3.3% mladića i 8.3% djevojaka pohađa gimnaziju. Većina sudionika kroz osnovnoškolsko obrazovanje nije ponavljala razred, dok je 36.7% sudionika ponavljalo razred u tijeku srednje škole.

Što se tiče obiteljskih prilika sudionika, većina njih živi s oba roditelja (52.2% mladića i 58.3% djevojaka) srednje stručne spreme.

6.1.2. Uzorak voditelja mjere

U uzorku voditelja mjere, njih 45.9% su djelatnici centra za socijalnu skrb, dok je 54.1% voditelja vanjski suradnik centra, međutim treba uzeti u obzir kako voditelji mjere mogu voditi više od jedne odgojne mjere (čl. 35, st. 1. Pravilnika), a u istraživanju može biti uključeno više mladih koji imaju istog voditelja mjere. Kada gledamo podjelu voditelja po spolu, velika većina voditelja djelatnika centra za socijalnu skrb su žene, dok je među vanjskim suradnicima omjer muškaraca i žena gotovo ravnomjeran (42.9% muškaraca i 57.1% žena). Većina voditelja djelatnika centra za socijalnu skrb su pomagačke struke: 62.8% socijalni pedagozi, 25.6% socijalni radnici, 7.0% psiholozi, 4.7% ostale struke, dok je među vanjskim suradnicima veliki postotak voditelja mjere nepomagačke struke (49.0%) među kojima se ističu profesor kineziologije, diplomirani kriminalist, ali i inženjeri strojarstva i diplomirani novinari.

Vanjski suradnici najčešće su djelatnici drugih centara za socijalnu skrb, profesori u osnovnim školama te stručni suradnici u domovima za odgoj. Kada govorimo o dodatnoj edukaciji voditelja, 44.2% voditelja koji su djelatnici centra za socijalnu skrb uključeni su ili su završili neke dodatne edukacije u odnosu na 35.7% vanjskih suradnika, međutim kada dodatne edukacije promatramo u odnosu na pomagačku ili nepomagačku struku voditelja mjere, svega 22% vanjskih suradnika nepomagačke struke ima završene dodatne edukacije u odnosu na 44% vanjskih suradnika pomagačke struke.

7. INSTRUMENTARIJ

Potrebno je naglasiti kako je znanstveno-istraživački projekt „Provođenje odgojne mjere pojačane brige i nadzora u Hrvatskoj: perspektiva mladih i voditelja mjere“ vrlo složen projekt koji je koristio i kvantitativnu i kvalitativnu metodologiju putem kojih se, između ostalog, istraživala percepcija voditelja mjere i maloljetnika. Percepcija se kvantitativno istraživala putem upitnika, a kvalitativno putem fokus grupe. Za potrebe ovog diplomskog rada usmjerit ćemo se samo na kvantitativni dio istraživanja percepcije odgojne mjere pojačane brige i nadzora od strane maloljetnika.

Podaci o maloljetnicima i voditeljima mjere prikupljani su iz različitih izvora i pomoću različitih mjernih instrumenata koji su izrađeni za potrebe ovog istraživanja (upitnici, ček-liste i skale) i koji obrađuju raznovrsne informacije od strane voditelja mjere poput:

- Službenih informacija o maloljetnikovom delinkventnom ponašanju i kaznenom postupku
- Procjene maloljetnikovih kriminogenih rizičnih čimbenika i intervencijskih potreba
- Općih socio-demografskih podataka o voditeljima mjere i njihovim profesionalnim obilježjima

Ako je voditelj mjere vanjski suradnik, službene informacije o maloljetnikovom delinkventnom ponašanju i kaznenom postupku iz dosjea maloljetnika dao je djelatnik centra za socijalnu skrb. Osim navedenog, voditelj mjere ispunio je i *Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima* maloljetnika i njegove obitelji pomoću kojeg smo opisali uzorak u istraživanju.

Djelatnici centra za socijalnu skrb procijenili su statičke i dinamičke kriminogene rizične čimbenike maloljetnika pomoću *Ček-liste statičkih i dinamičkih kriminogenih rizičnih čimbenika* koja je inače sastavni dio materijala za procjenu maloljetnika prije izrade pojedinačnog programa postupanja za izvršavanje odgojne mjere pojačan brige i nadzora, a ispituje kriminogene rizične čimbenike po uzoru na „Osam centralnih rizičnih čimbenika“ Andrews i Bonte (2010). Statički i dinamički čimbenici podjeljeni su u dvije skupine, a za potrebe rada koristit će se pojedina pitanja iz *Ček-liste statičkih kriminogenih rizičnih čimbenika* koja se odnose na povijest činjenja kaznenih djela te ranije intervencije (dob

počinjenja prvog kaznenog djela, broj i vrste ranije počinjenih kaznenih djela, poduzimane službene intervencije i raniji smještaj u instituciju), a u ovom radu koristit će se kao nezavisne varijable.

Kada govorimo o kvantitativnom istraživanju percepcije odgojne mjere koje je u fokusu ovog diplomskog rada, korišten je *Upitnik percepcije odgojne mjere (UPOM)* koji je konstruiran u dvije verzije; verzija za voditelja mjere i verzija za maloljetnike (UPOM-MLT) kojima je izrečena mjera. Upitnik percepcije odgojne mjere sastoji od 16 čestica, a verzijom za maloljetnike ispituje se maloljetnikova percepcija s obzirom na to kako je odgojna mjera pojačane brige i nadzora djelovala na njegovo ponašanje, školovanje/zaposlenje, odnos s vršnjacima i na njegove roditelje. Zadatak maloljetnika je procijeniti koliko je svaka pojedina tvrdnja točna za njega, odnosno kako vide odgojnu mjeru i sebe otkad imaju odgojnu mjeru kroz 4 stupnja, pri čemu 1 označava „uopće nije točno“, a 4 „u potpunosti je točno“. Primjeri tvrdnji koje ispituju maloljetničku percepciju odgojne mjere glasi: „*Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere*“ ili „*Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene*“. Ukupan rezultat računa se kao zbroj odgovora sudionika na svim tvrdnjama. Bitno je naglasiti kako obje verzije UPOM-a pokrivaju isti sadržaj i imaju jednak broj čestica.

8. POSTUPAK PROVEDBE ISTRAŽIVANJA

Prije same provedbe istraživanja zatražena je pisana suglasnost Ministarstva socijalne politike i mladih, a nakon toga su o istraživanju obavješteni centri za socijalnu skrb čiji djelatnici sudjeluju u istraživanju. Prvi korak provedbe istraživanja bio je formiranje uzorka na temelju popisa maloljetnika koji su navedeni djelatnici centra poslali istraživačima uz osnovne informacije o maloljetnicima. Nakon formiranja uzorka potencijalnih sudionika, sastavljen je „Priručnik za provedbu istraživanja“ od strane istraživačkog tima, a anketari agencije IPSOS Plus su detaljno educirani o postupku prikupljanja podataka. Anketari su pristupili maloljetnicima, informirali ih o svrsi i cilju te zamolili za sudjelovanje. Ako je maloljetnik pristao, potpisao je pristanak i ispunio upitnik, a nakon njega i njegov voditelj mjere. Ako je voditelj mjere vanjski suradnik, dio podataka o sudioniku istraživanja ispunio je djelatnik nadležnog centra za socijalnu skrb.

S obzirom da su maloljetnici i njihovi voditelji mjere povezani, vrlo bitno je bilo upariti upitnike. Uparivanje je napravljeno pomoću šifre koja je kombinirana na temelju znakova iz imena i prezimena maloljetnika te šifre nadležnog centra za socijalnu skrb.

Sudionicima je objašnjeno kako je istraživanje u potpunosti anonimno, istraživači jamče povjerljivost podataka, a prikaz rezultata je na razini skupine bez identifikacijskih oznaka.

Posebna pozornost posvećena je informiranju maloljetnika o istraživanju i čuvanju tajnosti podataka, a prilikom provedbe istraživanja poštovana su načela Etičkog Kodeksa istraživanja s djecom (Ajduković i Kolesarić, 2003; prema Ricijaš i sur., 2014).

U slučaju kada je voditelj mjere imao više maloljetnika koji sudjeluju u istraživanju, voditelj je posebno ispunjavao upitnike za svakog maloljetnika.

9. METODE OBRADE PODATAKA

U svrhu ostvarivanja postavljenih ciljeva diplomskog rada korištene su sljedeće statističke analize:

a) deskriptivna statistika (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencije odgovora)

b) osam T-testova za nezavisne uzorke, pri čemu su zavisne varijable tvrdnje (odnosno rezultati) na Upitniku percepcije odgojne mjere, a nezavisne varijable su važna osobna i kontekstualna kriminološka obilježja kao što su:

1. Dob kada je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora (14-16 godina ili 17-21 godinu).
2. Broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora (1 kazneno djelo ili 2-4 kaznena djela).
3. Ranije počinjena kaznena djela (jesu li ili nisu počinjena ranija kaznena djela).
4. Dob počinjenja prvog kaznenog djela (10-14 godina ili 15-21 godinu).
5. Broj ranije počinjenih kaznenih djela (0-1 kazneno djelo ili 2-4 kaznena djela).
6. Ranije intervencije centra za socijalnu skrb u obitelji (jesu li ili nisu provedene ranije intervencije centra).
7. Voditelj mjere (djelatnik centra za socijalnu skrb ili vanjski suradnik).
8. Trajanje odgojne mjere pojačane brige i nadzora u trenutku provođenja istraživanja (3-11 mjeseci ili 12 do 38 mjeseci).

10. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

10.1. Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora kod mladih

Percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora ispitivana je u odnosu na različite aspekte života mlade osobe kao što su ponašanja, kvaliteta odnosa s vršnjacima i roditeljima/skrbnicima, ali i stupanj u kojem percipiraju djelovanje odgojne mjere na njihove roditelje/skrbnike, odnos s voditeljem mjere, školovanje i emocije. Navedeni aspekti raspisani su kroz 16 tvrdnji koje su vidljive u tablici 1 koje možemo sadržajno grupirati u četiri skupine:

Utjecaj na ponašanje maloljetnika	•Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja. •Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje. •Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje •Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja •Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje •Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji
Utjecaj OM na roditelje/skrbnike i njihovo ponašanje	•Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere. •Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere •Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere •Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima •Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene
Odnos prema voditelju mjere i njegov utjecaj	•Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere. •Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere.
Korisnost OM za daljnji život i vještine	•Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život. •Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama •Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.

Kada govorimo o skupini tvrdnji putem kojih se ispituje ponašanje mladih, možemo uočiti istraživanje ponašanja s raznih aspekata, od osvještavanja ponašanja do njegove promjene. Tvrdnjom „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja*“ procjenjuje se svjesnost o vlastitom ponašanju, odnosno određena razina pretkontemplacije koja je potrebna kako bi se potaknuo aktivan rad na području ponašanja koji je potreban kako bi se ostvario krajnje željeni ishod, a to je promjena loših ponašanja. Frekvencije odgovora iz tablice 1 idu u prilog osvještenosti gotovo 90% mladih o svojim lošim ponašanjima koja ujedno može biti i rezultat intervencije putem odgojne mjere. Tvrdnje „*Otkako se provodi PBIN više pazim na svoje ponašanje*“ i „*Otkako se provodi PBIN više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje*“ ukazuju na određenu razinu aktivacije po pitanju promjene ponašanja, odnosno ulazak u proces promjene koji je prepoznat kao važan dio za ostvarenje krajnjeg cilja od gotovo 90% mladih koji ga i uspijevaju ostvariti što možemo uočiti u frekvencijama odgovora na tvrdnji „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da promjenim neka svoja loša ponašanja*“ koju možemo promatrati kroz fazu održavanja promjene. Međutim, kada govorimo o ponašanju usmjerenom prema određenom objektu kao što su prijatelji, distribucija rezultata na tvrdnji „*Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji*“ je zanimljiva i predstavlja svojevrsni rizik, naime preko 20% mladih ne mijenja svoja stara društva koja mogu potencirati razvoj daljnjeg antisocijalnog obrasca ponašanja (Trucco, Colder i Wiecezorek, 2011; Bahr, Hoffmann i Yang, 2005) te biti potencijalni rizični čimbenici kriminalnog povrata. Što se tiče školovanja ili zaposlenja, pojačana briga i nadzor ima nešto veći utjecaj što možemo vidjeti po frekvenciji rezultata na tvrdnji „*Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje*“. Iz navedenih rezultata možemo zaključiti kako mladi u visokom postotku procjenjuju korisnost pojačane brige i nadzora po pitanju promjene svog ponašanja generalno, međutim kada se ispituju specifični aspekti promjene kao što su druženje s vršnjacima i odnos prema školovanju/zaposlenju, nezanemariv postotak mladih nije spreman na promjene što može imati neposredan utjecaj na rizično ponašanje.

Što se tiče tvrdnji o roditeljima/skrbnicima, možemo uočiti dva smjera istraživanja, jedan je kroz aspekt odnosa između mladih i njihovih roditelja, a drugi kroz percepciju mladih o razmišljanjima njihovih roditelja o pojačanoj brizi i nadzoru. Gotovo 90% mladih slaže se s tvrdnjama „*Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere*“, „*Vidim pozitivne*

promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere“, „*Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere*“, „*Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene*“ što ukazuje na aktivno sudjelovanje roditelja u provođenju ove odgojne mjere te pozitivne učinke na njih i njihovo ponašanje što zasigurno pridonosi smanjenju kriminalnog povrata kod mladih što potvrđuje i istraživanje Sextona i Aleksandera (2000; prema Bijedić, 2011) koje je potvrdilo da intervencijom koja je usmjerena i na roditelje u kontekstu alternativnih sankcija i probacije za maloljetnike, s ciljem motiviranja roditelja i pružanja specifične pomoći u slučajevima obiteljske disfunkcionalnosti može smanjiti mogućnost kriminalnog povrata 20-60%. Kada govorimo o percepciji mladih o njihovom odnosu s roditeljima/skrbnicima, istražena je pomoću tvrdnje „*Otkako se provodi PBIN imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima*“. Frekvencije odgovora ukazuju na određenu razinu rizika s obzirom da oko 20% mladih ne percipira bolji odnos sa svojim roditeljima/skrbnicima što može imati negativne učinke na dugotrajnu promjenu ponašanja mladih. Navedeni rezultati su gotovo jednaki rezultatima istraživanja koje je provela Bijedić (2011), međutim ne možemo zaključiti uzroke takvih rezultata te možemo samo pretpostaviti da su to mladi s višom razinom rizika ili roditelji/skrbnici koji nevoljko surađuju s voditeljem mjere i ne prate upute, ili pak rezultate možemo pripisati nedovoljnom angažmanu voditelja mjere po pitanju rada s roditeljima/skrbnicima. Dakle, možemo reći kako su rezultati percepcije odnosa između roditelja/skrbnika i mladih u najmanju ruku interesantni, dok su rezultati odnosa voditelja mjere i mladih dosta jasniji.

Odnos između voditelja mjere i mladih istražen je pomoću tvrdnji: „*Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere*“ i „*Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere*“. Frekvencije odgovora na obje tvrdnje ukazuju na poprilično slaganje mladih da uglavnom ili uvijek dolaze na dogovorene susrete i ponašaju se u skladu s uputama voditelja što je svakako važno jer je pozitivan profesionalni odnos između voditelja i maloljetnika preteća uspješnosti tretmana (Ricijaš, 2005). Zanimljiva je činjenica kako 0% sudionika smatra da se ne ponaša u skladu s uputama voditelja što može ukazivati na pozitivnu percepciju mladih o svojim voditeljima mjere i njihovim metodama rada te prepoznavanju pojačane brige i nadzora kao jedne intervencije koja se sastoji od brojnih pedagoških metoda u svrhu povećanja kvalitete života mladih.

Kada govorimo o utjecaju odgojne mjere pojačane brige i nadzora na daljnji život i vještine, kroz upitnik su istražena područja poput percepcije korisnosti, rješavanja problema te emocija i njihove kontrole. Iz frekvencije odgovora na tvrdnji „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama*“ možemo uočiti kako gotovo 30 % mladih ne smatra da je odgojna mjera utjecala na njihovu vještinu nošenja s emocijama, što ukazuje na to da mladi percipiraju emocije i ponašanja kao dva odvojena aspekta; smatraju da im je odgojna mjera pomogla u promjeni ponašanja, ali kada govorimo o nošenju s emocijama, pojačanoj brizi i nadzoru ne pripisuju značajnu ulogu. Zanimljiva je i distribucija rezultata na tvrdnji „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme*“ ukazuju na činjenicu kako oko 20% mladih ne vidi nikakav utjecaj odgojne mjere na vještine rješavanja problema što govori u prilog propustu jedne od ključnih zadaća pojačane brige i nadzora. Međutim, ohrabruje činjenica da oko 85% mladih smatra ovu odgojnu mjeru korisnom za daljnji život što ukazuje na njezinu edukativnu učinkovitost.

Sumarno, frekvencije odgovora iz tablice 1 ukazuju na prilično pozitivnu percepciju odgojne mjere, odnosno većina mladih doživljava pojačanu brigu i nadzor kao pozitivno iskustvo jer najveći broj mladih za većinu čestica označava kako se potpuno slažu što ukazuje na činjenicu kako mjera ima pozitivne utjecaje na navedene aspekte, što je ujedno i odgovor na prvo istraživačko pitanje u ovom radu. Međutim, potrebno je naglasiti kako je ovdje riječ o subjektivnom doživljaju na koji mogu utjecati individualna obilježja pojedinca i obilježja tretmanskog odnosa. Najveći postotak mladih ističe pozitivnu percepciju odnosa voditelja i roditelja/skrbnika (77.7%), ali i aktivno sudjelovanje roditelja (61.7%), međutim ne smijemo zanemariti činjenice kako se oko 24% mladih ne slaže s tvrdnjom da otkako se provodi PBIN više paze s kim se druže što može biti potencijalni rizični čimbenik kriminalnog povrata. Kada promatramo čestice koje se odnose na voditelje mjere možemo primjetiti najveću ekstremnost u odgovorima mladih u oba smjera.

Tablica 1: Deskriptivni prikaz maloljetnikove percepcije odgojne mjere pojačane brige i nadzora

	Uopće nije točno	Uglavnom netočno	Uglavnom točno	U potpunosti točno
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	4.1%	5.7%	38,9%	51.3%
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	1.0%	2.1%	29.0%	67.9%
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	4.1%	6.2%	28.0%	61.7%
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	4.7%	4.7%	36.3%	54.4%
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere.	0%	3.6%	43.5%	52.8%
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje	3.1%	4.7%	38.3%	53.9%
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere	6.2%	7.3%	42.0%	44.6%
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere	1.0%	1.0%	20.2%	77.7%
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje	7.3%	8.3%	41.1%	43.2%
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji	14.1%	9.9%	33.9%	42.2%
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima	7.8%	13.0%	36.3%	43.0%
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja	4.1%	5.2%	42.5%	48.2%
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene	3.1%	3.6%	33.7%	59.6%
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	8.3%	6.2%	35.2%	50.3%
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama	17.8%	12.0%	41.9%	28.3%
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	9.8%	10.9%	47.2%	32.1%

10.2. Razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora s obzirom na neka obilježja mladih

10.2.1. Dob kada je izrečena odgojna mjera Pojačana briga i nadzor

Odgojna mjera PBIN se prema ZSM-u može izreći maloljetnicima i mlađim punoljetnim osobama, drugim riječima osobama od 14. do 21. godine života. U ovom istraživanju, s obzirom na dob, podijelili smo uzorak u dvije skupine. Prvu čine oni kojima je PBIN izrečen između 14. i 16. godine (N=100, 52%), a drugu oni koji su u vrijeme izricanja PBIN-a imali između 17 i 21 godinu (N=92, 48%).

Što se tiče razlika u percepciji pojačane brige i nadzora između dvije navedene skupine mladih, rezultati upućuju na to da nema razlika u percepciji s obzirom na dob kada je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora, s obzirom na činjenicu kako na 15 tvrdnji nema značajnih razlika. Međutim, postoji značajna razlika ($p<.050$) u percepciji aktivnosti roditelja koja se procjenjuje tvrdnjom „*Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere*“ u smjeru da skupina mladih od 14 do 16 godina ($M=3.59$) svoje roditelje procjenjuje aktivnijima i suradljivijima za razliku od skupine mladih između 17 i 21 godinu ($M=3.34$). Opisani rezultati nalaze se u tablici 2.

Tablica 2: Razlike u percepciji s obzirom na dob kada je izrečena pojačana briga i nadzor

	14-16 godina		17-21 godinu		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.37	0.761	3.38	0.796	-0.093	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.57	0.655	3.72	0.476	-1.793	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere	3.59	0.605	3.34	0.941	2.196	<.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.40	0.816	3.41	0.758	-0.115	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.44	0.556	3.54	0.582	-1.257	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.34	0.755	3.52	0.687	-1.746	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.16	0.907	3.34	0.760	-1.469	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.72	0.552	3.77	0.494	-0.684	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.17	0.926	3.24	0.830	-0.530	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	2.98	1.054	3.11	1.038	-0.858	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.14	0.964	3.15	0.889	-0.091	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.33	0.792	3.37	0.737	-0.359	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.46	0.744	3.54	0.686	-0.809	>.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.24	0.922	3.32	0.901	-0.571	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.73	1.028	2.89	1.059	-1.074	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	2.92	0.907	3.11	0.907	-1.440	>.050

10.2.2. Broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena pojačana briga i nadzor.

Pojačana briga i nadzor može se izreći za jedno ili za stjecaj kaznenih djela (čl. 22. ZSM-a). Kada govorimo o uzorku obuhvaćenom ovim istraživanjem, s obzirom na postavljenu nezavisnu varijablu 'broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena pojačana briga i nadzor', uzorak mladih podijeljen je u dvije skupine: skupinu kojoj je izrečena odgojna mjera zbog jednog počinjenog kaznenog djela te skupinu kojoj je izrečena kaznena mjera zbog 2-4 počinjena kaznena djela.

Kada gledamo rezultate u tablici 3, vidimo kako zapravo nema značajnih razlika na 15 tvrdnji, međutim zanimljiva je činjenica kako ponovno na tvrdnji „*Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene*“ postoji značajna razlika ($p < .050$) u percepciji između dvije navedene skupine mladih, odnosno percepcija vlastitih roditelja i njihovih mišljenja pokazuje se jednom kod ključnih čestica po kojoj se percepcija mladih iz uzorka razlikuje. Rezultati idu u prilog mladima kojima je izrečena odgojna mjera za jedno počinjeno kazneno djelo ($M=3.57$) koji procjenjuju pozitivniju percepciju svojih roditelja skrbnika o korisnosti pojačane brige i nadzora za razliku od mladih kojima je pojačana briga i nadzor izrečena zbog višestrukih kaznenih djela ($M=3.26$).

Tablica 3: Razlike u percepciji s obzirom na broj kaznenih djela zbog kojih je izrečena pojačana briga i nadzor

	1 kazneno djelo		2-4 kaznena djela		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.34	0.784	3.48	0.752	-1.091	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.66	0.592	3.54	0.546	-1.257	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.48	0.800	3.41	0.777	0.527	>.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.40	0.767	3.41	0.858	-0.092	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.48	0.590	3.52	0.505	-0.437	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.41	0.723	3.48	0.752	-0.511	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.28	0.847	3.15	0.842	0.915	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.75	0.493	3.72	0.621	0.342	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.19	0.871	3.26	0.855	-0.457	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	3.03	1.037	3.07	1.083	-0.206	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.17	0.885	3.02	1.043	0.884	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.34	0.757	3.39	0.802	-0.399	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.57	0.643	3.26	0.880	2.220	<.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.29	0.897	3.20	0.957	0.589	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.82	1.018	2.80	1.108	0.075	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	2.97	0.920	3.13	0.885	-1.045	>.050

10.2.3. Ranije počinjena kaznena djela

Uzorak mladih je u ovom dijelu podijeljen je na dvije skupine ovisno o tome jesu li ili nisu počinili kaznena djela i prije onih za koje je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora.

Kao što možemo uočiti u tablici 4, nema značajne razlike u percepciji mladih s obzirom na ranija kaznena djela, odnosno percepcija odgojne mjere pojačane brige i nadzora ne razlikuje se između ove dvije skupine mladih na niti jednom od ispitivanih aspekata.

Tablica 4: Razlike u percepciji s obzirom na ranija kaznena djela

	NE		DA		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.40	0.792	3.33	0.754	0.629	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.69	0.554	3.57	0.609	1.376	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.44	0.773	3.51	0.820	-0.650	>.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.37	0.882	3.44	0.739	-0.586	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.54	0.585	3.44	0.547	1.184	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.40	0.732	3.48	0.724	-0.712	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.22	0.913	3.29	0.745	-0.622	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.75	0.510	3.73	0.545	0.295	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.21	0.920	3.20	0.828	0.091	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	3.08	1.033	2.98	1.060	0.694	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.14	0.913	3.16	1.949	-0.163	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.35	0.773	3.33	0.754	0.227	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.52	0.687	3.26	0.940	0.516	>.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.29	0.892	3.26	0.940	0.259	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.85	1.012	2.74	1.088	0.754	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	2.95	0.942	3.10	0.869	-1.088	>.050

10.2.4. Dob počinjenja prvog kaznenog djela

Što se tiče dobi počinjenja prvog kaznenog djela, uzorak mladih podijeljen je u dvije skupine: 10-14 godina i 15-21 godinu. Ako gledamo s aspekta razvojne klasifikacije maloljetnika prema Moffittinoj teoriji kontinuirane i adolescentne delinkvencije, kao i prema Pattersonovoj teoriji prisile, možemo uočiti kako se mladi u ovom uzorku mogu uvjetno podijeliti na mlade s ranijim i kasnijim početkom.

Međutim zanimljivo je da značajna razlika u percepciji pojačane brige i nadzora s obzirom na dob počinjenja prvog kaznenog djela nije dobivena, iako je mogla biti očekivana, posebno na aspektima ponašanja i odnosa s vršnjacima budući da prema Pattersonu (1992; prema Smith i sur., 2014) i Moffit (1993) mladi s kasnijim početkom prestaju s delinkventnim ponašanjem u ranoj mladosti (dvadesete godine života), odnosno očekivalo se da će se skupina od 15-21 godinu značajno razlikovati po pitanju utjecaja na svoje ponašanje i biranju prosocijalnog društva, na način da će kroz te aspekte pojačanu brigu i nadzor smatrati pozitivnijom od skupine s ranijim početkom činjenja kaznenih djela. Navedeni rezultati opisani su u tablici 5.

Tablica 5: Razlike u percepciji s obzirom na dob počinjenja prvog kaznenog djela

	10-14 godina		15-21 godinu		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.37	0.765	3.31	0.755	0.338	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.57	0.728	3.58	0.537	-0.067	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.47	0.900	3.54	0.779	-0.365	>.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.40	0.724	3.46	0.753	-0.365	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.47	0.629	3.42	0.499	0.325	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.57	0.679	3.42	0.750	0.887	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.20	0.847	3.35	0.683	-0.806	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.63	0.718	3.79	0.412	-1.084	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.21	0.774	3.19	0.864	0.078	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	2.87	1.137	3.04	1.019	-0.685	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.13	1.074	3.17	0.879	-0.172	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.33	0.844	3.33	0.706	0.035	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.23	0.935	3.60	0.603	-1.909	>.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.23	1.073	3.27	0.866	-0.156	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.93	1.112	2.62	1.067	1.239	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	3.13	1.008	3.08	0.788	0.264	>.050

10.2.5. Broj ranije počinjenih kaznenih djela

Kako bismo ispitali razlike u percepciji s obzirom na broj ranijih kaznenih djela, uzorak mladih podijeljen je u dvije skupine: mladi koji nisu počinili ranija kaznena djela ili su počinili jedno kazneno djelo te mladi koji su počinili dva ili više kaznenih djela.

Rezultati prikazani u tablici 6 ukazuju na činjenicu da postoji značajna razlika ($p < .050$) u percepciji u odnosu na loša ponašanja. Specifičnije, razlika se očituje u tvrdnji „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja*“ u smjeru da mladi koji nisu počinili ili su počinili jedno ranije kazneno djelo ($M=3.53$) osvjestili su svoja loša ponašanja kroz provođenje pojačane brige i nadzora za razliku od mladih koji su počinili dva ili više ranijih kaznenih djela ($M=3.17$). Što se tiče ostalih tvrdnji koje se odnose na aspekte emocija i njihove kontrole, odnosa s drugima, ali i ponašanja općenito nema značajne razlike.

Tablica 6: Razlike u percepciji s obzirom na broj ranijih kaznenih djela

	0-1 kazneno djelo		2-4 kaznenih djela		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.53	0.506	3.17	0.877	2.292	<.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.53	0.696	3.61	0.537	-0.576	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.64	0.798	3.41	0.832	1.248	>.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.50	0.697	3.39	0.774	0.688	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere.	3.39	0.549	3.48	0.547	-0.732	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.56	0.652	3.41	0.777	0.903	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.39	0.688	3.22	0.786	1.052	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.81	0.401	3.67	0.634	1.145	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.31	0.749	3.11	0.885	1.071	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	3.17	0.923	2.83	1.141	1.505	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima	3.31	0.856	3.04	1.010	1.271	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.33	0.793	3.33	0.732	0.042	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.56	0.607	3.39	0.856	1.016	>.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.19	0.980	3.30	0.916	-0.518	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.80	1.052	2.69	1.125	0.455	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	3.11	0.747	3.09	0.962	0.128	>.050

10.2.6. Ranije intervencije centra za socijalnu skrb

Ranije intervencije centra za socijalnu skrb nisu zastupljene kod cijelog uzorka mladih, stoga su intervencije nova nezavisna varijabla koja dijeli uzorak na dva dijela: mladi prema kojima je centar za socijalnu skrb već provodio intervencije (ili prema njihovim obiteljima), te mladi koji nisu imali susret s intervencijama centra prije provođenja pojačane brige i nadzora. Ovaj podatak također može govoriti o svojevrsnoj rizičnosti mladih, budući da primjena ranijih intervencija prema statičkim rizičnim čimbenicima ukazuje na više-rizične maloljetnike.

Kada govorimo o razlikama u percepciji, iz tablice 7 možemo uočiti kako nema značajnih razlika u percepciji pojačane brige i nadzora s obzirom na ranije intervencije centra s niti jednog aspekta, odnosno ranije intervencije centra nemaju utjecaj na razlike u percepciji pojačane brige i nadzora između dvije navedene skupine.

Tablica 7: Razlike u percepciji s obzirom na ranije intervencije centra za socijalnu skrb

	NE		DA		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.39	0.762	3.36	0.790	0.289	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.67	0.573	3.60	0.587	0.858	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.48	0.756	3.46	0.827	0.220	>.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.40	0.777	3.41	0.797	-0.072	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.49	0.543	3.49	0.596	0.060	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.47	0.682	3.39	0.768	0.822	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.31	0.839	3.19	0.845	0.919	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.77	0.515	3.72	0.533	0.582	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.24	0.896	3.16	0.862	0.608	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	3.06	0.976	3.02	1.108	2.282	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.14	0.930	3.15	0.923	-0.122	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.32	0.733	3.38	0.793	-0.562	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.44	0.680	3.55	0.748	-1.059	>.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.22	0.901	3.33	0.917	-0.806	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.81	0.947	2.81	1.128	0.002	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	3.00	0.899	3.03	0.925	-0.233	>.050

10.3. Razlike u percepciji odgojne mjere pojačane brige i nadzora s obzirom na voditelja mjere i duljinu trajanja mjere

U tablici 8 prikazani su rezultati koji ukazuju na značajnu razliku ($p < .050$) u području ponašanja u skladu s uputama voditelja u smjeru da mladi kojima je voditelj odgojne mjere vanjski suradnik ($M=3.57$) više prate upute svog voditelja od mladih kojima je voditelj mjere djelatnik centra ($M=3.40$).

Osim u praćenju uputa, postoji značajna razlika ($p < .050$) u percepciji mladih s obzirom na način na koji roditelji doživljavaju korisnost mjere koja također ide u smjeru da mladi kojima je voditelj mjere vanjski suradnik ($M=3.61$) imaju u većoj mjeri percepciju kako njihovi roditelji smatraju mjeru korisnijom za njih, za razliku od percepcije maloljetnika iz druge skupine ($M=3.37$). Kada govorimo o tvrdnjama koje su vezane za ponašanje, emocije i odnose s drugima, nema značajnih razlika koje bi ukazivale na razlike u percepciji odgojne mjere s obzirom na voditelja mjere.

Tablica 8: Razlike u percepciji s obzirom na voditelja mjere

	Djelatnik CZSS		Vanjski suradnik		T	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.31	0.834	3.42	0.720	-0.959	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.75	0.655	3.69	0.504	-1.399	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.39	0.778	3.54	0.800	-1.276	>.050
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.38	0.791	3.42	0.784	-0.361	>.050
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.40	0.598	3.57	0.535	-1.979	<.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.43	0.737	3.43	0.721	-0.054	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.22	0.863	3.27	0.827	-0.364	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.67	0.579	3.81	0.464	-1.747	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.24	0.812	3.17	0.993	0.486	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	2.94	1.161	3.13	0.925	-1.190	>.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.09	0.949	3.19	0.904	-0.764	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.30	0.789	3.38	0.741	-0.733	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.37	0.803	3.61	0.614	-2.253	<.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.21	0.923	3.33	0.897	-0.862	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.78	1.115	2.83	0.980	-0.296	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	2.93	0.986	3.09	0.837	-1.158	>.050

Kao sljedeća nezavisna varijabla postavljeno je trajanje pojačane brige i nadzora u trenutku provođenja istraživanja. I u ovom dijelu uzorak mladih podijeljen je u dvije veće skupine: oni kojima mjera traje od 3 do 11 mjeseci (kraće trajanje) te oni kod kojih traje od 11 do 24 mjeseca (dulje trajanje), što ovu odgojnu mjeru dijeli gotovo na polovici maksimalnog mogućeg izdržavanja.

Zanimljiva je činjenica kako su se s obzirom na ovu nezavisnu varijablu pojavile najveće razlike u smjeru maloljetnika s kraćim trajanjem odgojne mjere.

Što se tiče razlike u percepciji ove odgojne mjere, značajnima su se pokazale razlike s aspekta ponašanja mladih, odnosa s vršnjacima te sudjelovanja roditelja/skrbnika s voditeljem koje možemo vidjeti u tablici 9. Specifičnije, što se tiče aspekta ponašanja, na čestici „*Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje*“ možemo uočiti značajnu razliku ($p < .010$) na način da mladi kojima odgojna mjera traje kraće ($M=3.56$) više paze na svoje ponašanje za razliku od onih kojima traje duže ($M=3.25$). Ovo je zanimljiv podatak o kojemu možemo razmišljati u dva pravca: kratkoročnoj pozornosti na početku izvršavanja odgojne mjere ili razumjevanju upozorenja provođenjem ove mjere. Ako razmislimo o stupnju rizičnosti populacije kojoj je namijenjena ova odgojna mjera, govorimo o nisko-rizičnoj skupini mladih kojoj i samo uhićenje ili uhićenje bliske osobe, odnosno kontakt sa zakonom može biti dovoljno za rad na promjeni ponašanja (Thomas, Loughran i Piquero, 2013), stoga provođenje pojačane brige i nadzora mogu percipirati kao upozorenje koje utječe na promjenu ponašanja. S druge strane, s obzirom na činjenicu da mladi kojima mjera traje duže manje paze na svoje ponašanje, rad na promjeni ponašanja možemo pripisati početnoj kratkoročnoj pozornosti koja može biti rezultat upoznavanja s novom situacijom koju predstavlja provođenje ove odgojne mjere, uspostavljanja odnosa s voditeljem mjere ili pak želje za što bržim završetkom provođenja pojačane brige i nadzora, međutim kada to izostane može nastupiti određena razina razočaranja zbog koje zanemaruju rad na promjeni ponašanja.

S druge strane i na relaciji odnosa s vršnjacima su se pojavile zanimljive razlike. Na tvrdnji „*Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji*“ postoji značajna razlika na način da mladi kojima kraće traje ($M=3.21$) pojačana briga i nadzor više paze na svoje odnose s drugima u odnosu na mlade kojima pojačana briga i nadzor traje dulje

($M=2.87$). Razloge za navedene rezultate možemo pretpostaviti u više smjerova. Prvo, provođenjem odgojne mjere dolazi do strukturiranja slobodnog vremena maloljetnika, odnosno na početku provođenja susreti s voditeljem su intenzivniji, stoga ostaje manje vremena za nekonstruktivna druženja s vršnjacima. Kao drugi razlog možemo navesti veću razinu osvještenosti o negativnim utjecajima rizičnih vršnjaka koju nisu imali prije provođenja odgojne mjere, stoga se mladi odlučuju na odabir prosocijalnih vršnjaka za druženje. Treće, ako pretpostavimo da su sudionici većinom nisko rizični-mladi, oni za razliku od visoko-rizičnih nemaju potrebu ispunjavanja nedostataka iz obiteljskih odnosa kroz druženje s vršnjacima, stoga im se lakše odvojiti od vršnjaka koji na njih imaju negativan utjecaj (Chung i Steinberg, 2006). Međutim, s obzirom da je biranje vršnjaka za druženje dio ponašanja, također možemo pretpostaviti želju za bržim završetkom provođenja odgojne mjere kao jedan od razloga za izraženije djelovanje na vršnjačkim odnosima na početku provođenja ove mjere.

Također, pojavila se značajna razlika ($p<.010$) na tvrdnji kojom se istražuje sudjelovanje roditelja/skrbnika s voditeljem mjere, u smjeru veće aktivacije i suradnje roditelja/skrbnika percipirane od strane mladih s kraćim trajanjem ($M=3.63$) za razliku od percipirane aktivacije roditelja/skrbnika mladih s duljim trajanjem ($M=3.31$). Što se tiče razlika u percepciji o upravljanju vlastitim emocijama i odnosu s voditeljem nema značajnih razlike između dvije navedene skupine.

Tablica 9: Razlike u percepciji s obzirom na trajanje odgojne mjere pojačane brige i nadzora

	3-11 mjeseci		12-24 mjeseca		t	p
	M	SD	M	SD		
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	3.47	0.779	3.27	0.764	1.801	>.050
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	3.70	0.503	3.57	0.647	1.583	>.050
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	3.63	0.666	3.31	0.876	2.876	<.010
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	3.56	0.645	3.25	0.887	2.712	<.010
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere	3.49	0.580	3.48	0.562	0.129	>.050
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje.	3.47	0.631	3.38	0.814	0.905	>.050
7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere.	3.36	0.753	3.14	0.918	1.847	>.050
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere.	3.75	0.434	3.74	0.605	0.207	>.050
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje.	3.22	0.885	3.18	0.875	0.313	>.050
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji.	3.21	0.978	2.87	1.090	2.225	<.050
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima.	3.26	0.754	3.02	1.062	1.778	>.050
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja.	3.41	0.673	3.28	0.846	1.160	>.050
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene.	3.49	0.663	3.49	0.770	0.001	>.050
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	3.34	0.865	3.20	0.952	1.068	>.050
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama.	2.79	1.018	2.82	1.083	-0.154	>.050
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	3.03	0.847	2.99	0.973	0.315	>.050

11. RASPRAVA REZULTATA

S obzirom da je odgojna mjera pojačane brige i nadzora usmjerena na rad s mladima kojima se pruža intervencija kroz pedagoški i savjetodavni rad, ali i na promjenu ponašanja i životnog stila mlade osobe uz neposredni nadzor (Ricijaš i sur., 2014), logično je pitati se kako mladi percipiraju intervencije koje su im namijenjene putem ove odgojne mjere, odnosno kako gledaju na utjecaj zajednice (sud, centar za socijalnu skrb, voditelj mjere) na njihovo ponašanje. U ovom istraživanju percepcija mladih ispitivana je kroz više aspekata; ponašanje, emocije i njihovu kontrolu, kvalitetu odnosa s vršnjacima i roditeljima/skrbnicima, ali i stupanj u kojem percipiraju djelovanje odgojne mjere na njihove roditelje/skrbnike. Rezultati istraživanja pokazali su kako mladi u velikoj većini pozitivno percipiraju odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora kao i učinke koje ima na njihov život. Najpozitivnijim ističu dobar odnos između roditelja/skrbnika i voditelja mjere (77.7%) te aktivno sudjelovanje roditelja/skrbnika u provođenju mjere (61.7%) što nije u skladu s rezultatima već spomenutog istraživanja Schwalbe i Maschi (2010) koji odnos maloljetnika i voditelja te odnos voditelja i roditelja/skrbnika i njihovu aktivnost postavljaju u obrnuto-proporcionalni odnos. Dakle, možemo reći kako i mladi i njihovi roditelji u velikoj mjeri surađuju s voditeljem odgojne mjere, što povećava mogućnost uspješnog provođenja ove odgojne mjere. Slične rezultate u svom istraživanju dobila je i Bijedić (2011), čiji rezultati ukazuju na činjenicu da pozitivnoj suradnji između voditelja mjere i maloljetnika najviše pridonosi neformalan pristup voditelja, što može biti jedno od objašnjenja i u našem istraživanju. Međutim potrebno je istaknuti i 20% mladih koji smatraju kako se kroz pojačanu brigu i nadzor nije poboljšao njihov odnos s roditeljima što predstavlja okolinski dinamički rizični čimbenik visokog intenziteta za neispunjavanje svrhe ove odgojne mjere (čl. 6. ZSM-a). Kada govorimo o ponašanju mladih, oko 90% sudionika smatra kako su osvjestili neka svoja loša ponašanja te kako su poduzeli određene radnje kako bi ta ponašanja promjenili, primjerice preuzimanje odgovornosti. Ako povežemo visoko pozitivne rezultate napora mladih u promjeni svoga ponašanja s poboljšanjem odnosa s roditeljima, kao i njihovim sudjelovanjem u provođenju odgojne mjere te uvažavanjem i suradnjom s voditeljem mjere, dobivamo rezultate vrlo slične rezultatima svjetskih istraživanja koja ukazuju na činjenicu uspješnosti programa ako je program koji je namijenjen maloljetnicima u kontekstu alternativne sankcije usklađen sa svjetonazorom te kognitivnim i socijalnim mogućnostima

maloljetnika, a temelji se na empatiji, prihvaćanju, toplini, povjerenju i kvalitetnoj komunikaciji između maloljetnika i voditelja (Clark, 2001; DeLude, Michell i Barber, 2012; Bijedić i Ricijaš, 2012).

S druge strane, najmanji broj mladih smatra kako im pojačana briga i nadzor utječe na odabir društva, nošenje s emocijama i vještine za rješavanje problema što nije zanemarivo s obzirom da su to čimbenici koji mogu prethoditi kriminalnom povratu. Osim kriminalnog povrata, rezultati mogu ukazivati i na određen broj sudionika visokog kriminogenog rizika s obzirom da su istraživanja pokazala kako je za visoko-rizične maloljetnike karakteristična emocionalna nestabilnost i tendencija druženja s antisocijalnim vršnjacima (Aseltine i sur., 2000; Borduin i Ronis, 2012), ali i maloljetnike s kontinuiranim delinkventnim ponašanjem za koje je karakteristična niža razvijenost vještina za rješavanje problema (Moffit, 1993; Moffit i sur. 2002).

Kako bismo provjerili postoje li razlike u percepciji ove odgojne mjere između različitih skupina maloljetnika, provedeno je ukupno osam t-testova za nezavisne uzorke. Pri tome su kao nezavisne varijable postavljene one koje se odnose na kriminološki važna obilježja mladih (primjerice dob počinjenja prvog kaznenog djela te broj kaznenih djela), kao i one koje se odnose na samo izvršavanje pojačane brige i nadzora (voditelj i trajanje PBIN-a). Generalno možemo zaključiti kako nema puno značajnih razlika u percepciji s obzirom na navedene kriterije, međutim zanimljiva je činjenica kako se u percepciji roditeljskog odnosa i ponašanja pronalaze neke razlike koje se odnose na mlađe ispitanike, na one koji su počinili jedno kazneno djelo zbog kojeg je izrečena odgojna mjera, na dio sudionika čiji je voditelj vanjski suradnik te na one kojima odgojna mjera kraće traje. Ako navedene karakteristike promatramo kroz prizmu kriminogenog rizika, možemo reći kako se ovdje radi o nisko do umjereno rizičnim mladima kojima je prvenstveno i namijenjena ova odgojna mjera. Navedeni rezultati u skladu su s istraživanjima o nisko-rizičnim maloljetnicima i njihovim obiteljima koja naglašavaju pozitivniju percepciju o odnosu s roditeljima/skrbnicima i njihovom nadzoru (Janssen i sur., 2016), bolju emocionalnu povezanost, roditeljsku uključenost u odgoj (Turner i sur., 2009) te toplinu i brižnost (Hoeve i sur., 2009).

Najviše razlika koje su vezane uz ponašanje mladih dobiveno je s obzirom na trajanje odgojne mjere, odnosno mladi kojima odgojna mjera kraće traje. Navedeni rezultati također

su u skladu s rezultatima istraživanja nisko do umjereno rizičnih maloljetnika čije činjenje kaznenih djela može biti rezultat situacijskih čimbenika (Thomas, Loughran i Piquero, 2013), stoga slušaju upute svog voditelja, emocionalno su stabilniji i suradljiviji (Lowenkamp i Latessa, 2004). Što se tiče odabira društva, rezultati ukazuju na karakteristiku nisko rizičnih maloljetnika koji odrastanjem biraju druženje s prosocijalnim vršnjacima te su prihvaćeni od strane svojih obitelji (Chung i Steinberg, 2006; Gifford-Smith i sur. 2005).

Kada govorimo o dobi u vrijeme izricanja pojačane brige i nadzora i aspektima percepcije kao kriminološkom obilježju, mlađi maloljetnici (14 do 16 godina) percipiraju bolju suradnju između roditelja/skrbnika i voditelja mjere od starijih (17 do 21 godinu) što se može objasniti važnijom ulogom roditelja u životu u mlađim godinama stoga je i percepcija mladih usmjerena na reakcije roditelja na odgojnu mjeru i njihov odnos s voditeljem, ako je bolja suradnja roditelja s voditeljem i pozitivnije mišljenje roditelja/skrbnika o odgojnoj mjeri pojačane brige i nadzora to ima značajan utjecaj na pozitivno mišljenje djeteta o odgojnoj mjeri. Međutim potrebno je spomenuti kako je zakonodavni sustav u Hrvatskoj vrlo spor po pitanju izricanja odgojnih mjera i ostalih presuda stoga dob u vrijeme izricanja nije nužno jednaka dobi počinjenja kaznenog djela za koje se odgojna mjera izriče, stoga ako pozitivnu percepciju mladih o odgojnoj mjeri i pozitivnu percepciju mladih o sudjelovanju roditelja/skrbnika u procesu provedbe pojačane brige i nadzora promatramo kao resurse koji povećavaju vjerojatnost uspješnog provođenja mjere, kako bismo ih maksimalno upotrijebili potrebno je ubrzati proces izricanja odgojnih mjera.

Kada govorimo o izricanju odgojne mjere pojačane brige i nadzora važno je napomenuti kako može biti izrečena za jedno ili više kaznenih djela. Rezultati istraživanja u ovom radu ukazuju na činjenicu da se mladi razlikuju s obzirom na njihovu percepciju ovisno o tome kako roditelji/skrbnici doživljavaju mjeru pojačane brige i nadzora, odnosno mladi kojima je izrečena odgojna mjera pojačane brige i nadzora za jedno kazneno djelo smatraju kako njihovi roditelji/skrbnici odgojnu mjeru smatraju korisnom. Istraživanje Vidal i Woolard (2015) također podupire navedene rezultate, prema njima mladi imaju bolje mišljenje o odgojnoj mjeri i manje krše pravila provođenja ako percipiraju da ih roditelji podržavaju, da imaju dobar odnos s voditeljem mjere i da mjeru smatraju korisnom. Takvi mladi su većinom nisko rizični.

Kao što je već navedeno, vrijeme izricanja odgojne mjere nije nužno jednako vremenu počinjenja kaznenih djela, stoga je vrlo bitno ispitati i ranije antisocijalne aktivnosti, odnosno statičke čimbenike rizika koji nam govore o stupnju rizičnosti maloljetnika. Kada govorimo u kontekstu percepcije maloljetnika o odgojnoj mjeri, rezultati ukazuju na činjenicu kako nema razlika u percepciji s obzirom na to jesu li ili nisu počinili ranija kaznena djela, odnosno razlike između mladih koji su počinili svoje prvo kazneno djelo za koje im se ujedno i izrekla odgojna mjera te mladih koji su počinili više kaznenih djela samo za njih nisu bili kazneno procesirani smatraju odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora pozitivnom. Također, nema razlike u percepciji s obzirom na dob počinjenja prvog kaznenog djela i ranijih intervencija od strane centra za socijalnu skrb, dakle skupina s ranijim početkom činjenja kaznenih djela kao i skupina s kasnijim početkom percipiraju odgojnu mjeru pojačane brige i nadzora pozitivnom. Rezultati ohrabruju stručnjake i ukazuju na činjenicu kako tijek provođenja pojačane brige i nadzora te međusobna suradnja voditelja mjere, mladih i ostalih koji sudjeluju u procesu više pridonosi pozitivnoj percepciji mladih o mjeri nego njihov stupanj rizičnosti, odnosno poticajan pristup od strane voditelja, kvalitetna komunikacija temeljena na profesionalnim vještinama te postupnost u prevladavanju neprihvatljivog ponašanja mogu imati veći utjecaj na uspješnost tretmana (Bijedić i Ricijaš, 2015). Međutim, ako govorimo o broju ranije počinjenih kaznenih djela i percepciji mladih o pojačanoj brizi i nadzoru tada se dio mladih iz uzorka značajno razlikuje ($p < .050$) po kriteriju „*Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja*“ u smjeru da mladi koji su prije počinili jedno ili nijedno kazneno djelo shvaćaju korisnost pojačane brige i nadzora u kontekstu osvještavanja svog antisocijalnog ponašanja, dok mladi s više počinjenih kaznenih djela u ranijoj mladosti, odnosno mladi s ranijim početkom ne smatraju tako. Dakle možemo reći kako nisko-rizični maloljetnici putem pojačane brige i nadzora dobivaju bolji uvid u svoje ponašanje što bi moglo voditi trajnim prosocijalnim oblicima ponašanja što je u skladu s postavkama raznih istraživanja (Vincent, Guy i Grisso, 2012; Janssen i sur., 2016; Chung i Steinberg, 2006; Gifford-Smith i sur., 2005).

Zaključno možemo reći kako postoje razlike u percepciji pojačane brige i nadzora s obzirom na dob u vrijeme izricanja mjere, broj kaznenih djela zbog kojih je mjera izrečena te broj ranije počinjenih kaznenih djela, a nema razlike s obzirom na statičke čimbenike rizika kao

što su ranije počinjena kaznena djela, dob počinjenja prvog kaznenog djela te ranije intervencije centra za socijalnu skrb.

Što se tiče istraživačkog pitanja o razlikama u percepciji s obzirom na voditelja mjere i duljinu trajanja istraživanjem smo došli do rezultata kako postoji značajna razlika ($p < .050$) na način da mladi koji imaju za voditelja vanjskog suradnika više prate upute svog voditelja, a i smatraju kako njihovi roditelji percipiraju pojačanu brigu i nadzor korisnom. To je zanimljiv podatak s obzirom na činjenicu kako je velik broj vanjskih suradnika nepomagačkih struka te nemaju adekvatnu edukaciju. Rezultate možemo pripisati mogućnosti veće posvećenosti vanjskih suradnika klijentu koji za razliku od voditelja koji su djelatnici centra koji mogu imati najviše 40 maloljetnika pod sobom, aktivno voditi 5 maloljetnika, vanjski suradnici imaju najviše 3 klijenta (čl. 35., st. 1. Pravilnika), ali i mogućoj percepciji mladih i njihovih roditelja/skrbnika kako vanjski suradnici nisu direktno povezani s kaznenopravnim sustavom za razliku od djelatnika centra što može utjecati na pozitivniji doživljaj cjelokupne odgojne mjere i odnos između njih.

Međutim dolazimo do pitanja što je onda važnije? Je li važnija posvećenost voditelja i odnos između voditelja, mladih i njihovih roditelja/skrbnika ili voditeljeve profesionalne kompetencije? Ako pogledamo recentnu svjetsku literaturu u području maloljetničke delinkvencije, većinom se govori od programima koji se usmjeravaju na jake strane klijenata i kontinuiranom edukacijom stručnjaka na području njihovih profesionalnih kompetencija (Clark 1999; Kurtz i Linnemann, 2006; Dettlaff, 2008; Hylton, 2013) međutim vanjski suradnici u Hrvatskoj su i bez toga doživljeni pozitivnije od strane mladih i njihovih roditelja/voditelja što ukazuje na važnost odnosa koja je potvrđena u brojnim istraživanjima (Mikšaj-Todorović, Šućur i Vučinić Knežević 1993; Clark, 2001; DeLude, Mitchell i Barber, 2012; Bijedić i Ricijaš, 2012; Ricijaš, 2005).

Značajna razlika ($p < .050$) pokazala se i u percepciji pojačane brige i nadzora na način da mladi kojima odgojna mjera traje kraće (3-11 mjeseci) više paze na svoje ponašanje, percipiraju bolju suradnju između roditelja/skrbnika i voditelja mjere te više paze na odabir društva. Rezultati ukazuju na činjenicu da mladi imaju veću motivaciju na početku provođenja odgojne mjere što se može objasniti intenzitetom susreta koji je na početku veći nego pred kraj mjere, jer se voditelj i klijent upoznaju te se intenzivno radi na ciljevima koji

su određeni pojedinačnim programom postupanja, ali i željom mladih da se odgojna mjera više ne produžuje s obzirom da se prilikom odluke o produžavanju odgojne mjere pojačane brige i nadzora u obzir uzima izvještaj djelatnika centra u kojem su detaljno sadržana zapažanja o ponašanju maloljetnika, tijeku izvršavanja mjere, odnosu maloljetnika/mlađeg punoljetnika i roditelja/skrbnika prema izvršavanju mjere i razne druge okolnosti značajne za ostvarenje svrhe pojačane brige i nadzora (čl. 34., st. 10. Pravilnika).

12. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Iako se metoda samoiskaza smatra jednom od najvećih metodoloških inovacija u kontekstu ispitivanja različitih kriminoloških područja (Thornberry i Krohn, 2000; prema Ručević, Ajduković i Šincek, 2009) važno je istaknuti i njene nedostatke. Postoji izvjesna mogućnost kako su mladi obuhvaćeni ovim istraživanjem davali socijalno poželjne odgovore, što može značajno utjecati na rezultate, međutim potrebno je naglasiti kako ne postoji način mjerenja koji nema nedostataka, stoga se uvažavajući ograničenja i rizik ove metode, u najvećoj mjeri pokušalo pristupiti umanjivanju svih navedenih nedostataka kroz način provedbe, kao i osiguravanje tajnosti i anonimnosti (aludirajući na voditelje mjere i centar za socijalnu skrb). Također, potrebno je spomenuti kako je percepcija u sklopu istraživačkog projekta istražena i kvalitativno, odnosno putem fokus grupa mladih, njihovih roditelja i voditelja mjere iz 4 hrvatska grada: Zagreb, Rijeka, Osijek, Split, pri čemu su voditelji su podjeljeni u tri skupine (djelatnici centra, vanjski suradnici pomagačkih profesija i vanjski suradnici nepomagačkih profesija). Sa svim sudionicima proveden je intervju prema strukturi pitanja za razgovor u fokusnim skupinama s obzirom na isti cilj istraživanja koji je obuhvaćao i pitanja o percepciji pojačane brige i nadzora koja su rezultirala opsežnim i bogatim materijalom. Međutim, vrijeme održavanja i usklađivanje pokazali su se kao određeni izazovi u provedbi fokus grupa, te je sukladno tome došlo i do osipanja uzorka roditelja što je jedan od mogućih nedostataka kvalitativnog istraživanja. S obzirom da svaka metodologija ima svoje prednosti i nedostatke, korištenje dvostruke metodologije omogućilo je dobivanje cjelovitije slike i percepcije pojačane brige i nadzora od strane mladih.

Jednako tako, istraživanje percepcije je dio većeg istraživačkog projekta „Provođenje odgojne mjere pojačana briga i nadzor u Hrvatskoj: perspektiva maloljetnika i voditelja mjere“ u kojem cilj nije bio isključivo istraživanje percepcije mladih o odgojnoj mjeri već puno širi spektar što je utjecalo na sažimanje ispitivane percepcije kroz nekoliko aspekata što bi moglo biti puno detaljnije ispitano ako se u budućnosti provede ispitivanje percepcije odgojne mjere pojačane brige i nadzora mladih kao jedinstveni projekt. Također, navedeni projekt nažalost nije longitudinalno istraživanje, stoga nemamo realne informacije o promjenama koje su se dogodile tijekom provođenja pojačane brige i nadzora, već imamo samo subjektivnu percepciju kako mladi vide ovu odgojnu mjeru i trag koji je ostavila na njih.

13. ZAKLJUČAK

S obzirom da je odgojna mjera pojačane brige i nadzora zakonska sankcija za mlade koja se održava u zajednici, njen sadržaj treba se temeljiti na komponentama uspješnih kaznenopravnih intervencija kao što su nadzor, pružanje psihosocijalne pomoći i prilike za učenje novih vještina te kompetentne i prikladno educirane praktičare, kao i adekvatne uvjete za rad (Ricijaš i sur., 2014). Međutim kako bi navedene komponente bile maksimalno iskorištene i vodile ka uspješnom tretmanu, prvenstveno je potrebno ubrzati proces od podnesene kaznene prijave do pravomoćnog rješenja, odnosno do provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora jer kao što možemo vidjeti iz rezultata, percepcija mladih je pozitivnija s obzirom na njihovu mlađu dob i kraće trajanje odgojne mjere. Pozitivna percepcija zasigurno utječe na višu razinu motivacije što je jedan od ključnih čimbenika uspješnosti tretmana. Kada govorimo o pružanju psihosocijalne pomoći, na svjetskoj razini zagovara se usmjerenost tretmana na jake strane klijenta te orijentaciju tretmana prema budućnosti. Međutim kako bismo upoče saznali jake strane klijenta, ali i rizične čimbenike, potrebno je unificirati način ispitivanja istih na razini Republike Hrvatske koji u ovom trenutku nije realiziran, a može uvelike pomoći u razvoju planiranja intervencija na razini države te provođenju istih kako bi se provodile prema populaciji kojoj su namijenjene, a to su niže do umjereno rizični maloljetnici. Drugim riječima, određivanjem rizičnih i zaštitnih čimbenika pojedinca putem standardiziranih upitnika mogli bismo bolje odrediti kriterije za nisko, srednje i visoko rizične maloljetnike s obzirom na naše uvjete na razini države te sukladno tome primijeniti pravilne intervencije. Osim što je potrebno uložiti trud s državne razine na planiranje intervencija, potrebno je uložiti i u edukaciju voditelja mjere kako bi psihosocijalni rad s maloljetnicima išao u korak s vremenom, znanstveno dokazanim činjenicama o psihosocijalnom tretmanu, ali i zakonom o sudovima za mladež koji to propisuje.

Unatoč vrlo nejasnom stanju kada govorimo o planiranju i provođenju odgojne mjere pojačane brige i nadzora, rezultati istraživanja predstavljenog u ovom radu ukazuju na većinom pozitivnu percepciju mladih o odgojnoj mjeri koja je mjerena s raznih aspekata, 77.7% mladih ističe pozitivnu percepciju odnosa voditelja i roditelja/skrbnika, a njih 61.7% ističe doživljaj aktivnog sudjelovanja roditelja u provođenju mjere što zasigurno daje

određeni „vjetar u leđa“ stručnjacima koji se bave ovim područjem znanstveno ili praktično kako bi i dalje djelovali u kontekstu odgojne mjere, unaprijeđivali njeno izricanje i provođenje te utjecali na mlade kako bi se ostvarila krajnja svrha, a to je pružanje resursa mladima kroz zaštitu, brigu i pomoć te nadzor i osiguravanje naobrazbe kako bi se što bolje asimilirali u svoju okolinu i svijet oko sebe.

14. LITERATURA

- 1) Abdullah, H., Ortega, A., Ahmad, N., Ghazali, S. (2015): Aggressive and Delinquent Behavior among High Risk Youth in Malaysia, *Asian Social Science*, 11(16), 62-73.
- 2) Anderson Moore, K. (2006): Defining the term „at risk“. Posjećeno 17.01.2016. na mrežnoj stranici:
<http://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2006/01/DefiningAtRisk1.pdf>
- 3) Andrews, D.A., Bonta, J. (2010): *Psychology of Criminal Conduct* 5th Edition. New Providence, NJ: Lexis Nexis
- 4) Bahr, S.J., Hoffman, J.P., Yang, X. (2005): Parental and Peer Influences on the Risk of Adolescent Drug Use, *The Journal of Primary Prevention*, 26(6), 529-551.
- 5) Bijedić, M. (2011): Socijalnopedagoški sadržaji i aspekti odgojne mjere pojačanog nadzora nadležnog organa socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 6) Bijedić, M., Ricijaš, N. (2012): Obilježja i percepcija komunikacije u izvaninstitucionalnom tretmanu maloljetnih delinkvenata. Posjećeno 01.03. 2016. na mrežnoj stranici:
https://bib.irb.hr/datoteka/617788.Rad_Bijedic_Ricijas.doc
- 7) Bliesner, T., Beelmann, A., Stemmler, M. (2011): *Antisocial behavior and crime: Contributions of developmental and evaluation research to prevention and intervention*. Cambridge, MA: Hogrefe Publishing.
- 8) Borduin, C.M., Ronis, S.T. (2012): Research Note: Individual, Family, Peer and Academic Characteristics of Female Serious Juvenile Offenders, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 10(4), 386-400.
- 9) Cardoso, L. (2012): *Juvenile Delinquency: An investigation of Risk Factors and Solutions*. Pell Scholars and Senior Theses. Posjećeno 17.01.2016. na mrežnoj stranici:
http://digitalcommons.salve.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1084&context=pell_theses
- 10) Chung, H.L., Steinberg, L. (2006): Relations Between Neighborhood Factors, Parenting Behaviors, Peer Deviance, and Delinquency Among Serious Juvenile Offenders, *Developmental Psychology*, 42(2), 319-331.

- 11) Clark, M.D. (1999): Strength-Based Practice: The ABC's of Working With Adolescents Who Don't Want to Work With You, *Federal Probation*, 62(1), 46-53.
- 12) Clark, M.D. (2001): Responding to Juvenile Delinquency: Change-Focused Youth Work: The Critical Ingredients of Positive Behavior Change, *Journal for the Center for Families, Children, and the Courts*, 59(3), 59-72.
- 13) Craig, L.A., Browne, K.D., Stringer, I. (2004): Comparing Sex Offender Risk Assessment Measures on a UK Sample, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(1), 7-27.
- 14) DeLude, B., Mitchell, D., Barber, C. (2012): The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation, *Federal Probation*, 76(1), 35-39.
- 15) Dembo, R., Schmidler, J. (2003): A Classification of High-Risk Youths, *Crime & Delinquency*, 49(2), 201-230.
- 16) Dettlaff, A.J. (2008): Enhancing Field Instruction in Child Welfare: Evaluation of a Training Program to Promote Quality Field Instruction, *Journal of Public Child Welfare*, 2(3), 317-338.
- 17) Gifford-Smith, M., Dodge, K.A., Dishion, T.J., McCord, J. (2005): Peer Influence in Children and Adolescents: Crossing the Bridge from Developmental to Intervention Science, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33(3), 225-265.
- 18) Haas, H., Farrington, D.P., Killas, M., Sattar, G. (2004): The Impact of Different Family Configurations on Delinquency, *British Journal of Criminology*, 44(4), 520-532.
- 19) Hanson, R.K. (2009): The Psychological Assessment of Risk for Crime and Violence, *Canadian Psychology*, 50(3), 172-182.
- 20) Harder, A.T., Knorth, E.J., Kalverboer, M.E. (2015): Risky or Needy?: Dynamic Risk Factors and Delinquent Behaviour of Adolescents in Secure Residential Youth Care, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(10), 1047-1065.
- 21) Harvell, S., Rodas, B., Hendey, L. (2004): Parental Involvement in Juvenile Justice: Prospects and Possibilities. Washington, DC: The Center for Research on Children in the U.S., Georgetown Publication Policy Institute, and the Georgetown University Department of Psychology.

- 22) Hoeve, M., Dubas, J.S., Eichelsheim, V.I., Van der Laan, P.H., Smeek, W., Gerris, J.R.M. (2009): The Relationship Between Parenting and Delinquency: A Meta-analysis, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(6), 749-775.
- 23) Hoge, R. (2009): Advances in assessment and treatment of juvenile offenders, *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(2), 1-138.
- 24) Hoge, R.D. (2002): Standardized instruments for assessing risk and need in youthful offenders, *Criminal Justice and Behavior*, 29(4), 380-395.
- 25) Hylton, J. (2013): The implications of „transforming rehabilitaiton“ and the importance of probation practitioner skills, methods and initiatives in working with service-users, *British Journal of Community Justice*, 11(2-3), 165-174.
- 26) Janssen, H.J., Bruinsma, G.J.N., Deković, M., Eichelsheim, V.I. (2016); A Between-and-Within-Person Analysis of Parenting and Time Spent in Criminogenic Settings During Adolescence: The Role of Self-Control and Delinquent Attitudes, *Youth and Society*, 1-26. Posjećeno 20.03.2016. na mrežnoj stranici:
<http://yas.sagepub.com/content/early/2016/03/04/0044118X16636138.abstract>
- 27) Jenson, J.M. (2010): Advances in Preventing Childhood and Adolescent Problem Behaviour, *Research on Social Work Practice*, 20(6), 701-713.
- 28) Karp, D.R., Sweet, M., Kirshenbaum, A., Bazemore, G. (2004): Reluctant Participants in Restorative Justice? Youthful Offenders and Their Parents, *Contemporary Justice Review*, 7(2), 199-216.
- 29) Keegan Eamon, M. (2001): Poverty, Parenting, Peer, and Neighborhood Influences on Young Adolescent Antisocial Behavior, *Journal of Social Service Research*, 28(1), 1-23.
- 30) Kovačić, Z. (2004): Uvjeti, okolnosti i mogućnosti unapređenja provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora u sustavu socijalne skrbi, *Ljetopis socijalnog rada*, 11(1), 63-86.
- 31) Kreager, D.A., Rulison, K., Moody, J. (2011): Delinquency and the structure of adolescent peer groups, *Criminology*, 49(1), 95-127.
- 32) Kurtz, D., Linnemann, T. (2006): Improving Probation trough Client Strengths: Evaluating Strength Based Treatments for at Risk Youth, *Western Criminology Review*, 9-19.

- 33) Larid, R.D., Jordan, Y.K., Dodge, K.A., Petit, G.S., Bates, J.E. (2001): Peer rejection in childhood, involvement with antisocial peers in early adolescence, and the development of externalizing behaviour problems, *Development and Psychopathology*, 13(2), 337-354.
- 34) Lofthouse, R.E., Totsika, V., Hastings, R.P., Lindsay, W.R., Hogue, T.E., Taylor, J.L. (2014): How do static and dynamic risk factors work together to predict violent behaviour among offenders with an intellectual disability, *Journal of Intellectual Disability Research*, 58(2), 125-133.
- 35) Lösel, F., Bliesener, T., Bender, D. (2007): Social Information Processing, Experiences of Aggression in Social Contexts, and Aggressive Behavior in Adolescents, *Criminal Justice and Behavior*, 34(3), 330-347.
- 36) Lowenkamp, T.C., Latessa, E.J. (2004): Understanding the risk principle: How and why correctional interventions can harm risk offenders, *Topics in community corrections*, 2004, 3-8.
- 37) Maschi, T., Schwalbe, C., Ristow, J. (2013): In Pursuit of the Ideal Parent in Juvenile Justice: A Qualitative Investigation of Probation Officers' Experiences with Parents of Juvenile Offenders, *Journal of Offender Rehabilitation*, 52(7), 470-492.
- 38) McCarthy, P., Laing, K., Walker, J. (2004): *Offenders of the future? Assessing the Risk of Children and Young People Becoming Involved in Criminal or Antisocial Behaviour*. London: Department of Education and Skills.
- 39) McGee, T.A., Hayatbakhsh, M.R., Bor, W., Aird, R.L., Dean, A.J., Najman, M.J. (2015): The impact of snares on the continuity of adolescent-onset antisocial behaviour: A test of Moffitt's developmental taxonomy, *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 48(3), 345-266.
- 40) McKinlay, A., James, V.L., Grace, R.C. (2013): Development of an actuarial static risk model suitable for automatic scoring for predicting juvenile recidivism, *Legal and Criminological Psychology*, 20(2), 288-305.
- 41) McLeod, J. (2001): *An introduction to counseling*. Buckingham: Open University Press.

- 42) Meldrum, R.C., Young, J.T.N., Lehmann, P.S. (2015): Parental Low Self-Control, Parental Socialization, Young Adult Low Self-Control, and Offending: A Retrospective Study, *Criminal Justice and Behavior*, 42(11), 1183-1199.
- 43) Mikšaj-Todorović, Lj., Šućur, Z., Vučinić-Knežević, M. (1993): Rad voditelja odgojne mjere pojačana briga i nadzor u socijalnom prostoru kao element uspješnosti mjere i mišljenja maloljetnika o njenom toku, *Kriminologija i socijalna integracija*, 1(2), 133-149.
- 44) Moffit, T.E. (1993): Adolescence-Limited and Life-Course-Persistent Antisocial Behavior: A Developmental Taxonomy, *Psychological Review*, 100(4), 674-701.
- 45) Moffit, T.E., Caspi, A., Harrington, H., Milne, B.J. (2002): Males on the life-course-persistent and adolescence limited antisocial pathways: Follow-up at age 26 years, *Development and Psychopathology*, 14(1), 179-207.
- 46) Mulder, E., Brand, E., Bullens, R., Van Marle, H. (2010): A classification of risk factors in serious juvenile offenders and the relation between patterns of risk factors and recidivism, *Criminal Behaviour and Mental Health*, 20(1), 23-38.
- 47) Murray, J., Farrington, D.P., (2010): Risk Factors for Conduct Disorder and Delinquency: Key Findings From Longitudinal Studies, *The Canadian Journal of Psychiatry*, 55(10), 633-642.
- 48) Paalman, C.H., Van Domburgh, L., Stevens, G.W.J.M., Doreleijers, T.A.H. (2011): Individual, family and offence characteristics of high risk childhood offenders: comparing non-offending, one-time offending and re-offending Dutch-Moroccan migrant children in Netherlands, *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 5(33), 1-13.
- 49) Patterson, G.R., DeBaryshe, B., Ramsey, E. (1990): A developmental perspective on antisocial behavior, *American Psychologist*, 44, 329-335.
- 50) Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu: *Narodne novine*, br. 141/11 i 21/12.
- 51) Priručnik Youth Justice Services Practice Manual (2012). Posjećeno 07.03.2016. na mrežnoj stranici:
<http://www.dhs.vic.gov.au/youth-justice-community-practice-manual>

- 52) Ratkajec Gašević, G. (2011): Specifičnosti savjetovanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela, *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(2), 73-89.
- 53) Reilly, J. (2012): Risk and Protective Factors of Delinquency: Perspectives from Professionals Working with Youth. Master of Social Work Clinical Research Papers. School of Social Work St.Catherine University & University of St. Thomas, St.Paul, Minnesota.
- 54) Resnik, M.D. (2000): Protective Factors, Resiliency, and Healthy Youth Development, *ADOLESCENT MEDICINE: State of the Art Reviews*, 11(1), 157-164.
- 55) Ricijaš, N. (2005): Probacija za maloljetnike u Hrvatskoj: Stanje i perspektive, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 41(1), 129-142.
- 56) Ricijaš, N. (2006): Instrumenti procjene djece i adolescenata-mogućnosti primjene kod probaije za maloljetnike, *Ljetopis socijalnog rada*, 13(2), 271-295.
- 57) Ricijaš, N. (2009): Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 58) Ricijaš, N. (2012): Pravo maloljetnika na primjeren tretman u izvršavanju alternativnih sankcija. Posjećeno 20.02. 2016. na mrežnoj stranici:
https://bib.irb.hr/datoteka/603063.Pravo_maloljetnika_na_primjeren_tretman.pdf
- 59) Ricijaš, N. (2012): Procjena, planiranje i izvještavanje maloljetnih alternativnih sankcija: priručnik za edukaciju. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih Republike Hrvatske.
- 60) Ricijaš, N., Jeđud–Borić, I., Lotar Rihtarić, M., Miroslavljević, A., (2014): Pojačana briga i nadzor iz perspektive mladih i voditelja mjere. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- 61) Ručević, S., Ajduković, M., Šincek, D. (2009): Razvoj upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (SRDP-2007), *Kriminologija i socijalna integracija*, 17(1), 1-96.
- 62) Schroeder, R.D., Osgood, A.K., Oghia, M.J. (2010): Family Transitions and Juvenile Delinquency, *Sociological Inquiry*, 80(4), 579-604.
- 63) Schwalbe, C.S. (2008): A Meta-analysis of Juvenile Justice Risk Assessment Instruments. Predictive Validity by Gender, *Criminal Justice and Behavior*, 35 (11), 1367-1381.

- 64) Schwalbe, C.S., Maschi, T. (2010): Patterns of Contact and Cooperation between Juvenile Probation Officers and Parents of Youthful Offenders, *Journal of Offender Rehabilitation*, 49(6), 398-416.
- 65) Schwartz, S.J., Vazsonyi, A.T: (2014): Peer and Delinquency. The Encyclopedia of Teoretical Criminology, First Edition. Oxford: John Wiley and Sons, Inc.
- 66) Scott, E., Steinberg, L. (2008): Adolescent Development and the Regulation of Youth Crime, *The Future of Children: Juvenile Justice*, 18(2), 15-33.
- 67) Shrader, M. (2001): Risk Factors for Delinquency: An Overview. SAD: U.S. Department of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- 68) Siennick, S.E., WOsgood, D.W. (2012): Hanging Out with Which Friends? Friendship-Level Predictors of Unsecured and Unsupervised Socializing in Adolescence, *Journal of Research on Adolescence*, 22(4), 646-661.
- 69) Simoes, C., Matos, M.G., Batista-Foguet, J.M. (2008): Juvenile Delinquency: Analysis of Risk and Protective Factors using Quantitative and Qualitative Methods, *Cognition, Brain, Behaviour, An Interdisciplinary Journal*, 12(4), 389-408.
- 70) Smith, J.D., Dishion, T.J., Shaw, D.S., Wilson, M.N., Winter, C.C., Patterson, G.R. (2014): Coercive family process and early-onset conduct problems from age 2 to school entry, *Development and Psychopatology*, 26(4), 917-932.
- 71) Smokowski, P.R., Mann, E.A., Reynolds, A.J., Fraser, M.W. (2004): Childhood risk and protective factors and late adolescent adjustment in inner city minnority youth, *Children and Youth Services Review*, 26(1), 63-91.
- 72) Souverein, F.A., Ward, C.L., Visser, I., Burton, P. (2015): Serious, Violent Young Offenders in South Africa: Are They Life-Course-Persistent Offenders? Posjećeno 13.02.2016 na mrežnoj stranici:
https://www.researchgate.net/publication/272749764_Serious_Violent_Young_Offenders_in_South_Africa_Are_They_Life-Course_Persistent_Offenders
- 73) Springer, D.W., Roberts, A.R. (2011): *Juvenile Justice and Delinquency*. Sudbury, MA: Jonas and Bartlett publishers.
- 74) Sproot, J.B., Jenkins, J.M., Doob, A.N. (2000). *Early Offending: Understanding the Risk and Protective Factors of Delinquency*. Applied Research Branch, Strategic Policy, Human Resources Development. Ottawa, Canada: HRDC Publication Centre.

- 75) Šincek, D. (2007): Doprinos teorije prisile razumijevanju delinkventnog ponašanja mladih, *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 119-141.
- 76) Šincek, D., Ajduković, M. (2012): Razlike među mladićima s ranim i kasnim javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja, *Društvena istraživanja*, 21(2), 421-441.
- 77) Thomas, K.J., Loughran, T.A., Piquero, A.R. (2013): Do Individual Characteristics Explain Variation in Sanction Risk Updating Among Serious Juvenile Offenders? Advancing the Logic of Differential Deterrence, *Law and Human Behaviour*, 37(1), 10-21.
- 78) Trucco, E.M., Colder, C.R., Wieczorek, W.F. (2011): Vulnerability to peer influence: A moderated mediation study of early adolescent alcohol use initiation, *Addictive Behaviors*, 36(2011), 729-736.
- 79) Turner, L.A., Powell, A.E., Langhinrichsen-Rohling, J., Carson, J. (2009): Helping Families Initiative: Intervening with High-Risk Students through a Community, School, and District Attorney Partnership. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 26(3), 209-223.
- 80) Turner, M.G., Hartman, J.L., Bishop, D.M. (2007): The Effects of Prenatal Problems, Family Functioning, and Neighborhood Disadvantage in Predicting Life-Course-Persistent Offending, *Criminal Justice and Behavior*, 34(10), 1241-1261.
- 81) Van der Put, C., Van der Laan, P., Stams, G.J., Deković, M., Hoeve, M. (2011): Promotive factors during adolescence: Are there changes in impact and prevalence during adolescence and how does this relate to risk factors?, *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 2(1/2), 119-141.
- 82) Van der Put, C.E., Deković, M., Stams, G.J., Van der Laan, P.H., Hoeve, M., Van Amelsfort, L. (2011): CHANGES IN RISK FACTORS DURING ADOLESCENCE: Implications for Risk Assessment, *Criminal Justice and Behaviour*, 38(3), 248–262.
- 83) Vidal, S., Woolard, J. (2015): Youth's Perception of Parental Support and Parental Knowledge as Moderators of the Association Between Youth-Probation Officer Relationship and Probation Non-compliance, *Journal of Youth and Adolescence*.
Posjećeno 14.04.2016 na mrežnoj stranici:

[https://www.researchgate.net/publication/283077513 Youth's Perceptions of Parental Support and Parental Knowledge as Moderators of the Association Between Youth-Probation Officer Relationship and Probation Non-compliance](https://www.researchgate.net/publication/283077513_Youth's_Perceptions_of_Parental_Support_and_Parental_Knowledge_as_Moderators_of_the_Association_Between_Youth-Probation_Officer_Relationship_and_Probation_Non-compliance)

- 84) Vincent, G.M., Guy, L.S., Grisso, T. (2012): Risk Assessment in Juvenile Justice: A Guidebook for Implementation. John D. and Catherine T. MacArthur Foundation. Posjećeno 15.01.2016. na mrežnoj stranici:
<https://courts.mt.gov/Portals/113/drugcourt/forms/standards/Risk%20Assessment%20for%20Juvenile%20Justice-2.pdf>
- 85) Vrselja, I. (2010): Etiologija delinkventnog ponašanja: Prikaz Pattersonove i Moffittine teorije razvojne psihopatologije, Psihologijske teme, 19(1), 145-168.
- 86) Ward, T., Beech, A. (2014): Dynamic risk factors: A theoretical dead-end?, Psychology, Crime & Law, 21(2), 100-113.
- 87) Wong, T.M.L., Slotboom, A., Bijeveld, C.C.J.H. (2010): Risk factor for delinquency in adolescent and young adult females: A European review, European Journal of Criminology, 7(4), 266-284.
- 88) Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje: Narodne novine, br. 133/12.
- 89) Zakon o sudovima za mladež: Narodne novine, br. 84/11., 143/12., 148/13., i 54/15.
- 90) Žakman-Ban, V. (1994): Socijalnoekonomska obilježja voditelja odgojne mjere pojašana briga i nadzor kao element uspješnosti mjere, Kriminologija i socijalna integracija, 2(1), 21-28.

Prilog 1: Anketni upitnik za istraživanje

„PROVOĐENJE ODGOJNE MJERE POJAČANA BRIGA I NADZOR U HRVATSKOJ: PERSPEKTIVA MALOLJETNIKA I VODITELJA MJERE“

UPITNIK ZA MALOLJETNIKA/MLAĐEG PUNOLJETNIKA

ŠIFRA ANKETNOG UPITNIKA: _ _ _ _

Šifra CZSS-a (ispunjava anketar): _ _

DATUM ISPUNJAVANJA UPITNIKA: _._. _._. 2013.godine

UPOM-MLT

*Ovdje se nalaze neka pitanja o odgojnoj mjeri Pojačana briga i nadzor koja ti je izrečena. U ovom području nas zanima **tvoje mišljenje, odnosno način na koji Ti vidiš ovu odgojnu mjeru**. Nema točnih i netočnih odgovora, jer se radi o tvom mišljenju. Molimo te da budeš iskren i da zaokruživanjem brojeva od 1 do 4 odgovoriš koliko je po tvom mišljenju pojedina tvrdnja točna.*

TVRDNJE	uopće nije točno	uglavnom netočno	uglavnom točno	U potpunost i točno
1. Ova odgojna mjera pomogla mi je da shvatim neka svoja loša ponašanja.	1	2	3	4
2. Redovito dolazim na dogovorene susrete s voditeljem mjere.	1	2	3	4
3. Moji roditelji/skrbnici aktivno surađuju s voditeljem mjere.	1	2	3	4
4. Otkako se provodi PBIN, više pazim na svoje ponašanje.	1	2	3	4
5. Ponašam se u skladu s uputama mog voditelja mjere.	1	2	3	4
6. Otkako se provodi PBIN, više preuzimam odgovornost za svoje ponašanje	1	2	3	4

7. Vidim pozitivne promjene u ponašanju svojih roditelja/skrbnika tijekom ove odgojne mjere	1	2	3	4
8. Moji roditelji/skrbnici imaju dobro mišljenje o mom voditelju mjere	1	2	3	4
9. Otkako se provodi PBIN, više pazim na školovanje ili zaposlenje	1	2	3	4
10. Otkako se provodi PBIN, više pazim s kim se družim i tko su mi prijatelji	1	2	3	4
11. Otkako se provodi PBIN, imam bolji odnos s roditeljima/skrbnicima	1	2	3	4
12. Ova odgojna mjera pomogla mi je da promijenim neka svoja loša ponašanja	1	2	3	4
13. Moji roditelji/skrbnici smatraju da je ova odgojna mjera korisna za mene	1	2	3	4
14. Ova odgojna mjera korisna je za moj daljnji život.	1	2	3	4
15. Ova odgojna mjera pomogla mi je da se bolje nosim s vlastitim emocijama	1	2	3	4
16. Ova odgojna mjera pomogla mi je da bolje rješavam probleme.	1	2	3	4